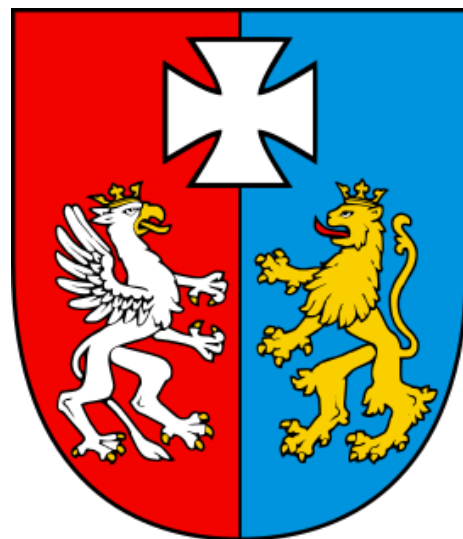

Twórcy i wynalazcy z Podkarpacia 1407 - 1987

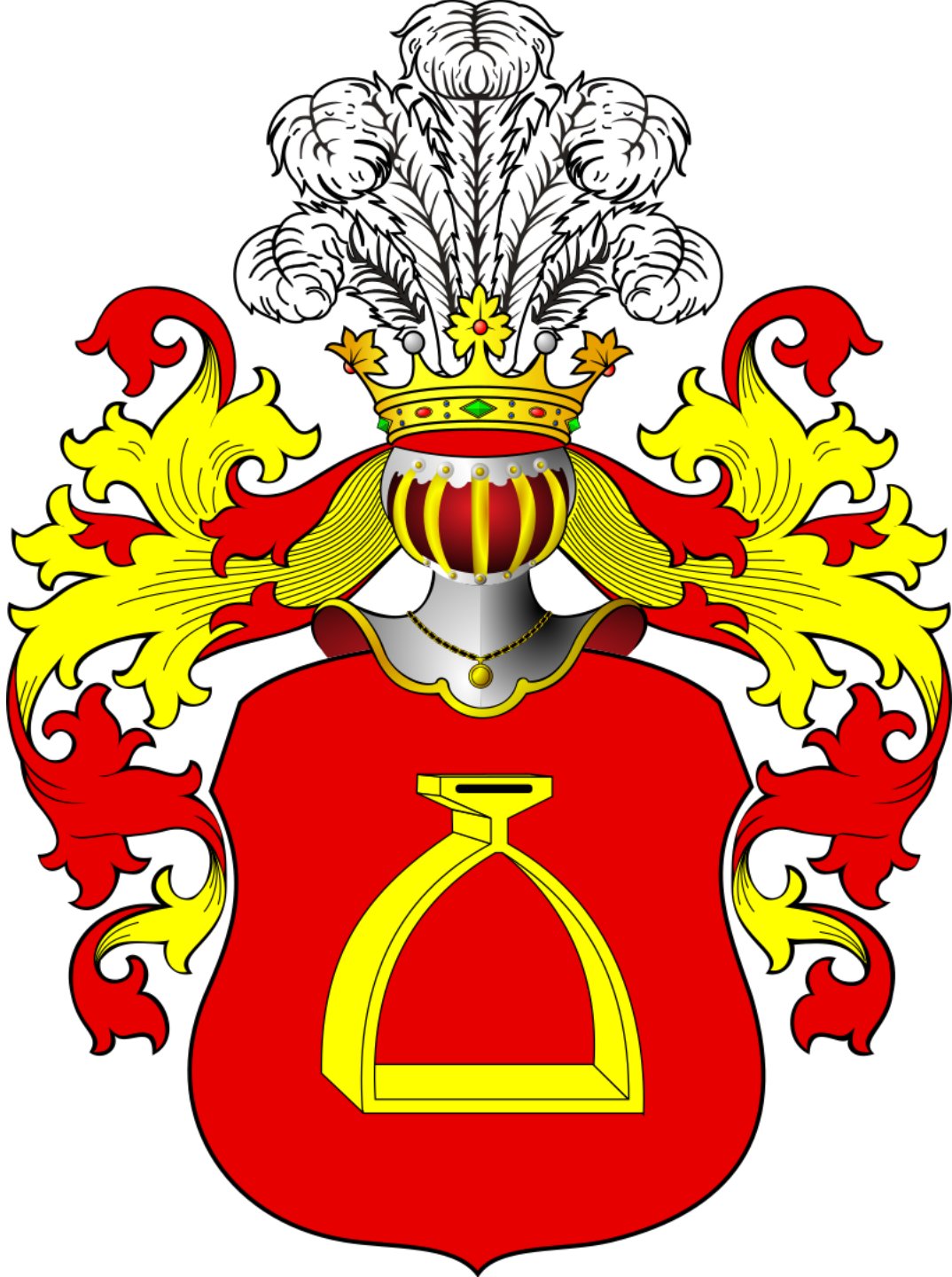
Klub Pasjonatów UTW-UR

Rzeszów, 20 lutego 2025

1. GRZEGORZ Z SANOKA - urodzony w okolicach Sanoka około 1407
2. IGNACY BŁAŻEJ FRANCISZEK KRASICKI - urodzony w Dubiecku w 1735
3. ALEKSANDER FREDRO - urodzony w Surochowie k/ Jarosławia w 1793
4. JAN JÓZEF IGNACY ŁUKASIEWICZ – urodzony w Zadusznikach k/Mielca w 1822
5. JAN SZCZEPANIK – urodzony w Rudnikach k/Mościsk w 1872, wychowywany w Krośnie
6. ADAM DIDUR – urodzony w Woli Sękowej w 1874
7. WŁADYSŁAW SIKORSKI - urodzony w Tuszowie Narodowym k/Mielca w 1881
8. STANISŁAW PIGOŃ - urodzony w Komborni w 1885
9. FRANCISZEK LEJA - urodzony w Grodzisku Górnym w 1885
10. ISIDOR ISAAC RABI - urodzony w Rymanowie w 1898
11. ROMAN TUREK – urodzony w Woli Dalszej w 1898
12. FRANCISZEK KOTULA - urodzony w Głogowie Małopolskim w 1900
13. FRED ZINNEMANN – urodzony w Rzeszowie w 1907
14. FRANCISZEK FRĄCZEK – urodzony w Żołyni w 1908
15. JÓZEF BURSZTA - urodzony w Grodzisku Dolnym w 1914
16. TADEUSZ KANTOR – urodzony w Wielopolu Skrzyńskim w 1915
17. JÓZEF SZAJNA – urodzony w Rzeszowie w 1922
18. ZDZISŁAW BEKSIŃSKI – urodzony w Sanoku w 1929
19. JERZY MARIAN GROTOWSKI – urodzony w Rzeszowie w 1933
20. KRZYSZTOF PENDERECKI – urodzony w Dębicy w 1933
21. STAN BORYS – urodzony w Załężu k/ Rzeszowa w 1941
22. TOMASZ LUDWIK STAŃKO – urodzony w Rzeszowie w 1942
23. TADEUSZ NALEPA – urodzony w Zgłobniu w 1943
24. KATARZYNA SOBCZYK – urodzona w Tyczynie w 1945
25. ANDRZEJ MLECZKO – urodzony w Tarnobrzegu w 1949
26. RADOSŁAW RAK – urodzony w Dębicy w 1987

GRZEGORZ Z SANOKA herbu Strzemię - **urodzony w okolicach Sanoka w 1407** (w zapadłej wsi nad Wistokiem – wg Kallimacha) Jako 12-letni chłopiec uciekł z domu. Około 1421 znalazł się w Krakowie, gdzie zajmował się śpiewem, przepisywaniem rękopisów i muzyką. W **1428** zapisał się na Akademię Krakowską, uzyskując stopień *bakalarza*. W latach 1433–1437 był wychowawcą synów wojewody krakowskiego Jana Tarnowskiego. Przed **1437** przyjął święcenia kapłańskie. Na dalsze studia wyjechał do Włoch, gdzie przebywał trzy lata. Po powrocie do Krakowa uzyskał w **1439** stopień *magistra artium*. W Akademii Krakowskiej wykładał poezję klasyczną. W **1440** osiadł w Wieliczce jako proboszcz, utrzymując kontakt z krakowskim środowiskiem naukowym. Ufundował szpital dla ubogich w Brzesku. Jako kapelan króla Władysława Warneńczyka uczestniczył w wyprawach węgierskiej (1440) i warneńskiej (1444). Na Węgrzech przebywał do 1450. Po powrocie do kraju w **1451** został arcybiskupem metropolitą lwowskim. Był jednym z gwarantów pokoju toruńskiego 1466 roku, który kończył trzynastoletnią wojnę z Krzyżakami. Zmarł **29 stycznia 1477** w Rohatynie koło Lwowa.

Gdy Bolesław Chrobry król polski, ruskie prowincje wojną przyciskał, trafiło się jednemu z kawaleryi, że w samej utarczce, koń pod nim szwankowawszy, nie tylko że szyję złamał, ale też i nogę rycerzowi w strzemieniu uplątał. Przypada w tem nieprzyjaciel już jak na pewny obłów (...), kawaler(...), strzemię i z rzemieniem urwawszy, nieprzyjacielowi orężem się składa, tak silno z nim się ścinając, że go trupem położył, na konia potem wsiadłszy (...) drugi go adwersarz najeżdża tak nagle, że czasu tyle nie miał, żeby był szabli na niego dobył: przetoż strzemieniem na rzemieniu wiszącym, tak go w twarz dobrze ugodził, że mu ją nim srodze zranił, i pojmwawszy go królowi swemu oddał, za co w herbie strzemię nosić, i jemu i sukcesorom jego pozwolił Bolesław Chrobry.

Grzegorz z Sanoka herbu Strzemię jest uważany za pierwszego przedstawiciela renesansowego humanizmu w Polsce; krytyk scholastyki i poeta. Jako **arcybiskup metropolita lwowski** stworzył w swojej rezydencji w Dunajowie pierwszy w Polsce dwór humanistyczny.

Grzegorz z Sanoka stał się bardziej znany z biografii *Życie i obyczaje Grzegorza z Sanoka* napisanej przez Filipa Kallimacha.

IGNACY BŁAŻEJ FRANCISZEK KRASICKI

Herbu Rogala, urodzony 3 lutego **1735** w **Dubiecku**, zmarły 14 marca **1801** w Berlinie; – biskup warmiński od 1767, proboszcz przemyski, kustosz kapituły katedralnej lwowskiej w 1765 roku, poeta, prozaik, publicysta i encyklopedysta, arcybiskup gnieźnieński **prymas Polski od 1795 r.** (III rozbiór Polski) aż do śmierci.

Wychowywał się w domu rodzinnym, potem u Anny Sapieżyny z Krasickich. Starannie wykształcony, wraz z dwoma braćmi obrał stan duchowny: „Szedłem dla grosza i dla chwały Bożej”. W latach 1743–1750 Krasicki uczył się w kolegium jezuitów we Lwowie. 1 maja 1751 r. wstąpił do seminarium duchownego, 2 lutego **1759 r.** przyjął święcenia z rąk *Wacława Hieronima Sierakowskiego* – biskupa przemyskiego. Został kanonikiem kijowskim, a 3 lata później kanonikiem katedry przemyskiej. Zaprzyjaźniony z królem Polski uczestniczył w „obiadach czwartkowych”. Wraz z całą diecezją warmińską po I rozbiórze (**1772**) został poddanym pruskim. Sytuacja była trudna dla poety – biskupa, zmuszonego do towarzyskich i administracyjnych kontaktów z królem Prus, na którego wezwanie wyjeżdżał do Berlina i Poczdamu. Po III rozbiórze Polski papież Pius VI skierował do niego *brewe*, nakazując wpajać w naród polski obowiązek wierności, posłuszeństwa i miłości panom i królom. Pochowany w 1801 w katedrze w Berlinie, w roku 1829 został przeniesiony do katedry gnieźnieńskiej.

Rzeczpospolita Obojga Narodów **1764**
Dubiecko administracyjnie należało do województwa sandomierskiego.

Ignacy Błażej Franciszek Krasicki **1735**
Urodzony w Dubiecku

Dubiecko dzisiaj

Województwo Sandomierskie Podział administracyjny (poł. XVI w.)

Województwo sandomierskie

15.000/ [Krasicki]

MYSZEIDOS

PIESNI X.

Parturiant montes. Hor.

w WARSZAWIE 15.

Nakładem Michała GRÖLLA J. K. Mc Kommissarza
y Bibliopoli w Marywili Nr 19.
pod znakiem Poetow.

WAŻNIEJSZE DZIEŁA:

1. Hymn do miłości ojczyzny. *Zabawy Przyjemne i Pożyteczne,*
2. Myszeida,
4. Mikołaja Doświadczyńskiego Przypadki *przez niegoż samego opisane, na trzy księgi rozdzielone,*
5. Mędrzec. *Komedia w 3 aktach, z własnoręcznych rękopismów autora wyjęta,*
6. Bajki i przypowieści,
7. Monachomachia, czyli wojna mnichów,
8. Pan Podstoli, na trzy księgi podzielony,
9. Antymonachomachia,
10. Wojna Chocimska,
11. Bajki nowe,
12. O rymotwórstwie i rymotwórcach.

Hymn do miłości ojczyzny (Święta miłości kochanej ojczyzny...)

IGNACY KRASICKI

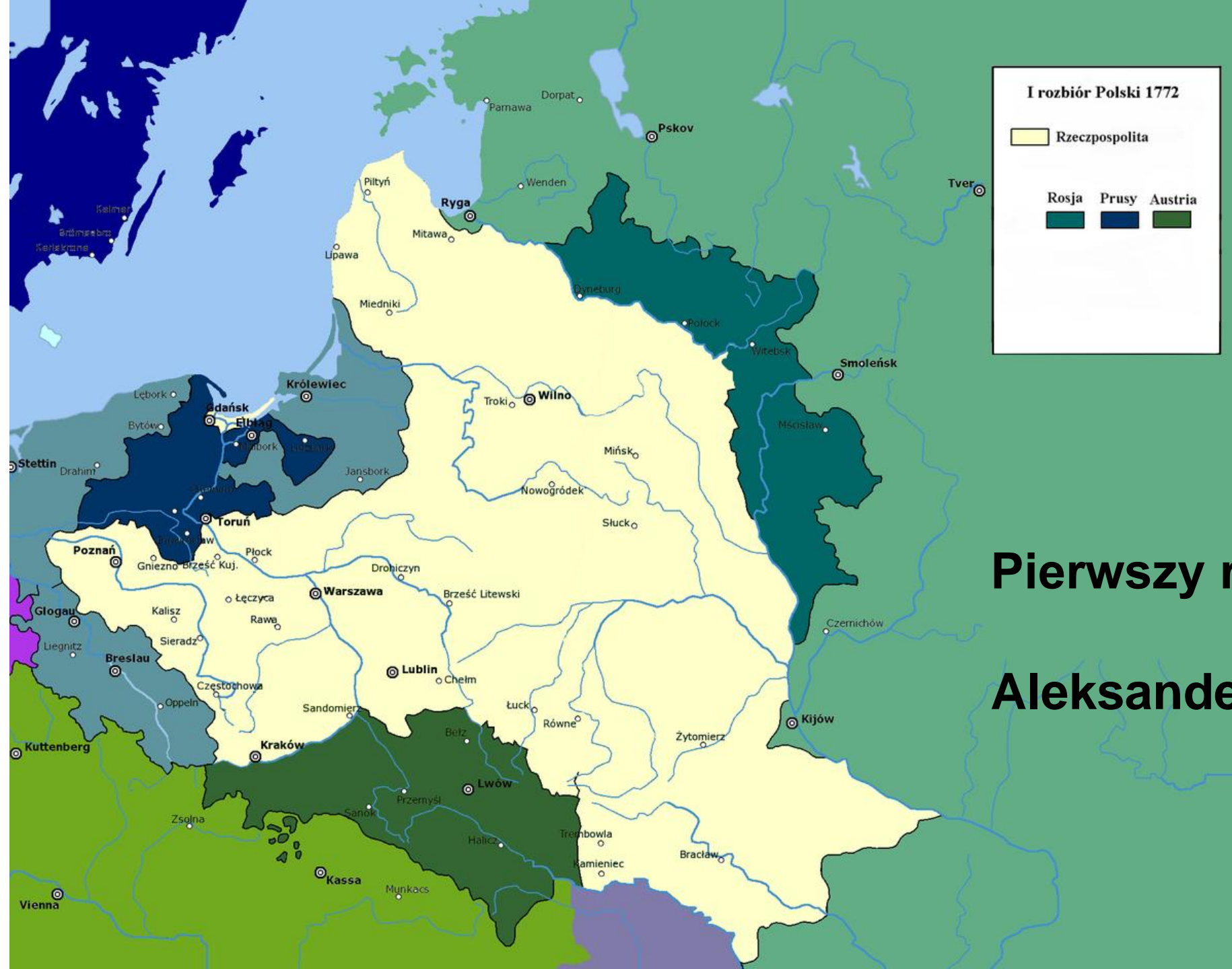
Hymn do miłości ojczyzny

Święta miłości kochanej Ojczyzny,
Czują Cię tylko umysły pocziwe!
Dla ciebie zjadłe smakują trucizny,
Dla ciebie więzy, pęta nie zelżywe.

Kształcisz kalectwo przez chwalebne blizny,
Gnieździsz w umyśle rozkoszy prawdziwe.
Byle cię tylko wspomóc, byle wspierać,
Nie żal żyć w nędzy, nie żal i umierać.

Wolności, której dobra nie docieka
Gmin jarzma zwykły, nikczemny i podły,
Cecho dusz wielkich, ozdobą człowieka,
Strumieniu boski, cnót zaszczycon źródły!

Tyś tarczą twoich Polaków od wieka,
Z ciebie się pasmem szczęścia nasze wiodły.
Większaś nad przemoc, a kto ciebie godny
Pokruszył jarzma, albo padł swobodny.

Pierwszy rozbiór Polski 1772

Aleksander Fredro 1793

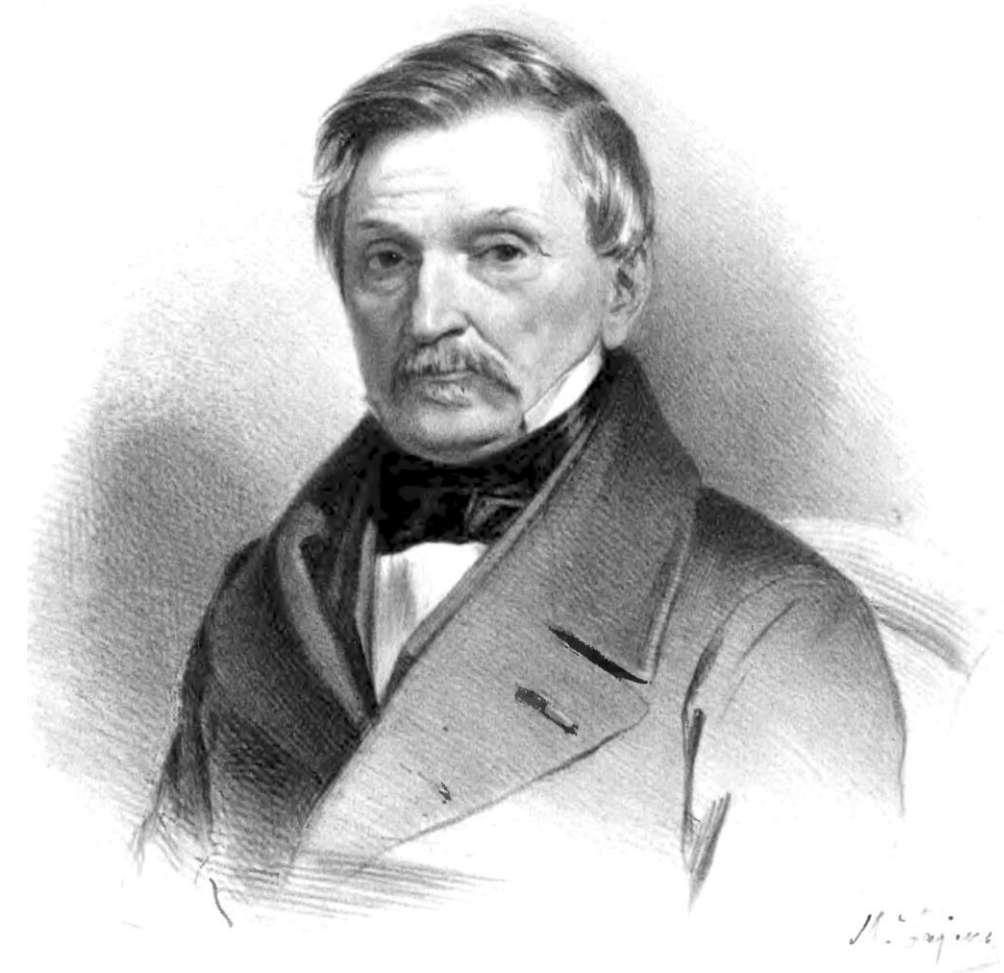
ALEKSANDER FREDRO

- herbu własnego urodzony 20 czerwca **1793**
w **Surochowie koło Jarostawia**,
zmarły 15 lipca **1876** we Lwowie.

Do Bieńkowej Wiszni rodzice Aleksandra Fredry
sprowadzili się w **1797** roku. Nauki pobierał
w domu rodzinnym, nigdy nie uczęszczał do szkół
publicznych. 12 stycznia 1806 roku w pożarze
dworu w Bieńkowej Wiszni zginęła jego matka
Marianna Fredro. Ojciec, Jacek Fredro przeniósł się
wraz z nim do Lwowa.

Fredro urodził się i zmarł jako poddany cesarza
monarchii austrowęgierskiej. Polski hrabia,
komediopisarz, pamiętnikarz, poeta, ziemianin,
oficer, wolnomularz, tworzył w epoce romantyzmu.

**Uważany jest za najwybitniejszego komediopisarza w historii literatury
polskiej.**

W wieku 16 lat, w **1809** roku zaciągnął się do armii Księstwa Warszawskiego wstępując w szeregi 11 pułku ułanów Adama Potockiego. Trzy lata później wziął udział **w wyprawie Napoleona na Moskwę** służąc w 5 pułku jazdy; otrzymał wówczas Złoty Krzyż Virtuti Militari. W latach 1813–1814 przebył całą kampanię napoleońską jako oficer ordynansowy w sztabie cesarza. W 1814 roku został odznaczony Krzyżem Legii Honorowej. Po abdykacji Napoleona w 1815 roku wrócił do domu i gospodarował w rodzinnym majątku **Bieńkowa Wisznia**. W **1818** roku, mając 25 lat, napisał pierwszą ważną komedię, *Pan Geldhab*. Sztuka, napisana z dużym humorem i wdziękiem, opowiada o perypetiach młodego szlachcica starającego się o rękę córki tytułowego dorobkiewicza, ten jednak usiłuje wydać ją za księcia. Sztuka została wystawiona w 1821 r.

9 listopada 1828 roku, po jedenastu latach starań, poślubił w kościele **w Korczynie** właścicielkę zamku w **Odrzykoniu**, Zofię *de domo* hrabiankę Jabłonowską, *primo voto* hrabinę Skarbkową. W 1828 roku, po śmierci ojca, przejął i pomnożył odziedziczony majątek. Był już wtedy autorem kilkunastu komedii. W **1839 roku** przerwał działalność literacką pod wpływem ataków krytyki i na kilkanaście lat zaprzestał twórczości, pisząc jedynie w latach 1846–1848 pamiętniki z czasów napoleońskich. W **1854 roku** wznowił działalność komediopisarską, ale równocześnie podjął decyzję o niepublikowaniu i niewystawianiu swoich dzieł w przypadku żądania odeń jakichkolwiek zmian w ich treści.

Nachfolgestaaten der Österreichisch-Ungarischen Monarchie nach d. 1. Weltkrieg:

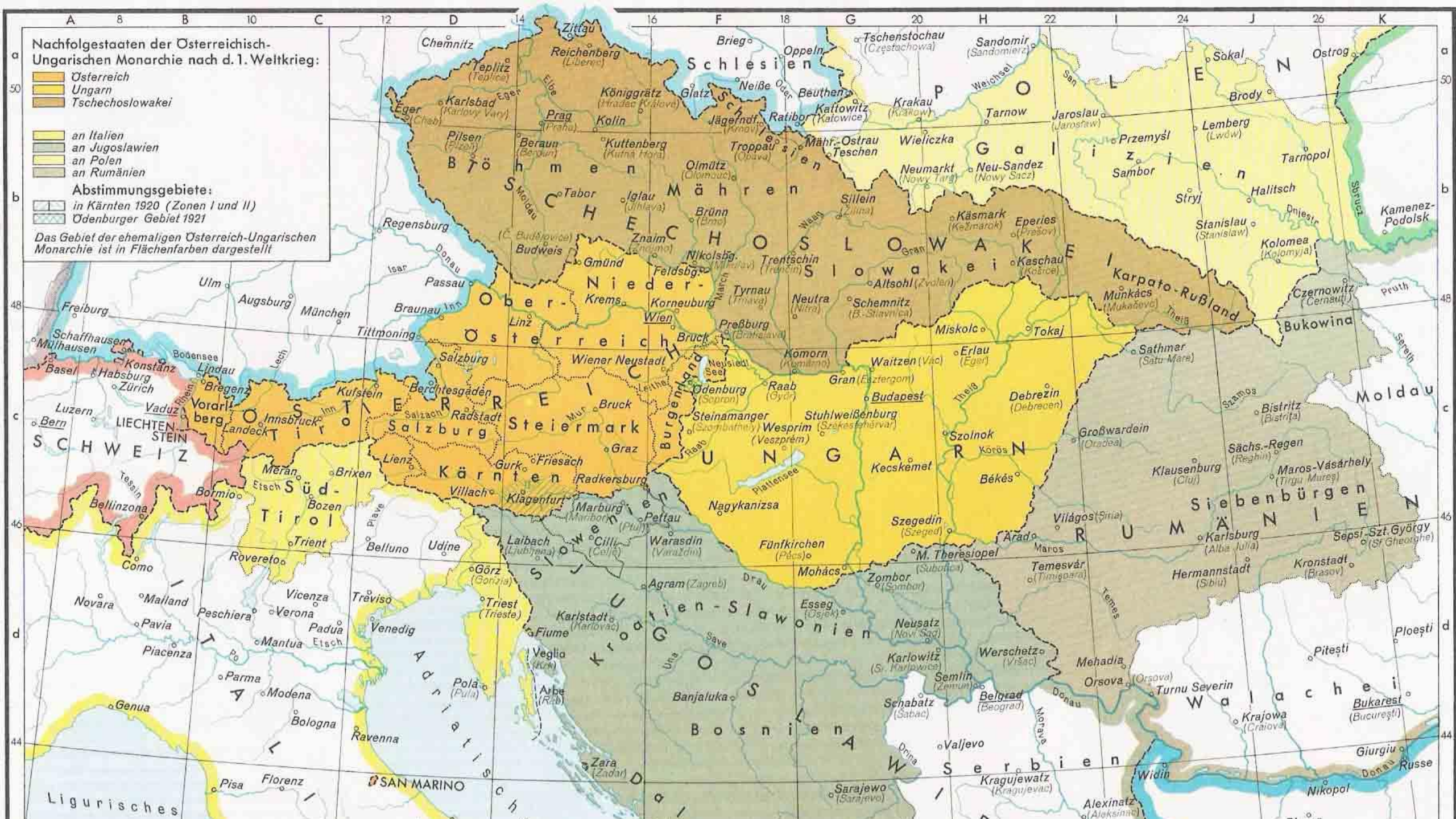
- Österreich
- Ungarn
- Tschechoslowakei

- an Italien
- an Jugoslawien
- an Polen
- an Rumänien

Abstimmungsgebiete:

- in Kärnten 1920 (Zonen I und II)
- Ödenburger Gebiet 1921

Das Gebiet der ehemaligen Österreichisch-Ungarischen Monarchie ist in Flächenfarben dargestellt

JAN JÓZEF IGNACY ŁUKASIEWICZ 1822

Urodzony 8 lub 23 marca **1822** w **Zadusznikach koło Mielca**, zmarł nagle na zapalenie płuc **7 stycznia 1882** w Chorkówce. Farmaceuta i przedsiębiorca, założyciel pierwszej na świecie kopalni ropy naftowej, wynalazca lampy naftowej, pionier przemysłu naftowego w Europie, działacz niepodległościowy. Jako pierwszy na świecie wykorzystał na skalę przemysłową ropę naftową. Sprawny organizator, z czasem dorobił się na ropie naftowej dużego majątku. Był wielkim społecznikiem. Propagował zakładanie sądów, budowę dróg i mostów, szkół, szpitali finansując wiele inicjatyw z własnej kieszeni, walczył z biedą i alkoholizmem, tworzył kasy zapomogowe i fundusze emerytalne dla swoich robotników. Dążył do rozwoju przemysłu naftowego namawiając i pomagając w tworzeniu innych przedsiębiorstw.

Kościół w Gawłuszowicach, w którym **19 marca 1822 r.** został ochrzczony Ignacy Łukasiewicz. Świadectwo chrztu w księgach parafialnych.

Tablica pamiątkowa przy wejściu do I LO przy ul. 3-go Maja, dawnego pijarskiego gimnazjum, gdzie Ignacy uczył się łaciny i niemieckiego.

Włodzimierz Bonusiak

SZEJK z Galicji

Ignacy
Łukasiewicz
1822 - 1882

LIBRA

1836–1841 - Łukasiewicz pracował jako praktykant w aptece Antoniego Swobody w Łańcucie.

ŁAŃCUT – Tablica pamiątkowa na ścianie apteki „Pod Matką Boską” oraz ulica Łukasiewicza i Zeha, prowadząca do Rynku

Grób Łukasiewicza na cmentarzu w Zręcinie.

Kawiarnia Łukasiewicza we Lwowie

JAN SZCZEPANIK 1872

Urodzony 13 czerwca **1872 w Rudnikach k/Mościsk** jako nieślubny syn Marianny, córki rolników ze Zręcina k. Krosna. Do 1875 r. mieszkał z matką, a po jej zamążpójściu, wychowywał się u swoich wujostwa w Krośnie, gdzie uczęszczał do pojezuickiej szkoły ludowej w latach 1878–1885. Następnie uczył się w Gimnazjum w Jaśle 1885–1888 i seminarium nauczycielskim w Krakowie. Maturę zdał 9 czerwca **1892 r.** Do **1896 r.** pracował jako nauczyciel w Potoku, następnie w Korczynie i Lubatówce oraz w podkrakowskiej Luboczy.

Z Korczyny przeniósł się do Krakowa, gdzie zatrudnił się w „Magazynie aparatów fotograficznych” Ludwika Kleinberga. Tam poznał technologię oraz konstrukcję ówczesnych aparatów oraz przyborów fotograficznych. Już w Korczynie odwiedzał warsztaty tkackie zastanawiając się nad udoskonaleniem sposobu produkcji tkanin. W **1896 r.** opracował fotoelektryczną metodę tkania wzorzystego. Jego innowacje to zastosowanie metod fotograficznych w przygotowaniu kart, automatyczne wykonywanie perforacji, zamontowanie automatycznego systemu odczytującego oraz elektryczne sterowanie urządzeniem.

Kleinberg zajął się finansowaniem pomysłów swojego pracownika i założył w Wiedniu w **1898** roku towarzystwo zajmujące się wdrażaniem wynalazków Szczepanika, które uruchomiło zakład produkujący karty perforowane do unowocześnionych przez wynalazcę maszyn żakardowych. Wynalazca posiadał swoje pracownie m.in. w Wiedniu, Berlinie i w Dreźnie.

Wszystkie wynalazki tkackie Szczepanika opatentowano w Niemczech, Austrii, Anglii oraz Stanach Zjednoczonych, gdzie spotkały się z wielkim zainteresowaniem przemysłowców.

W **1900** roku w prasie donoszono o Janie Szczepaniku, określając go mianem ***najsłynniejszego rekruta armii austro-węgierskiej***, jako że po wystąpieniu z zawodu nauczycielskiego miał obowiązek odbycia trzyletniej służby wojskowej i mimo starań, na początku października 1900 musiał wstąpić do 45 pułku piechoty w Sanoku. Służbę wojskową odbywał w Przemyślu, gdzie poznał swoją przyszłą żonę. W dniu **8 listopada 1902 r.** w tarnowskiej bazylice katedralnej poślubił Marię Hiacyntę Wandę Dzikowską. W latach 1902–1906 małżonkowie przebywali głównie w Wiedniu, od 1906 r. zamieszkali w Tarnowie. Jan Szczepanik **zmarł 18 kwietnia 1926 r.** Został pochowany na Starym Cmentarzu w grobowcu rodziny Dzikowskich.

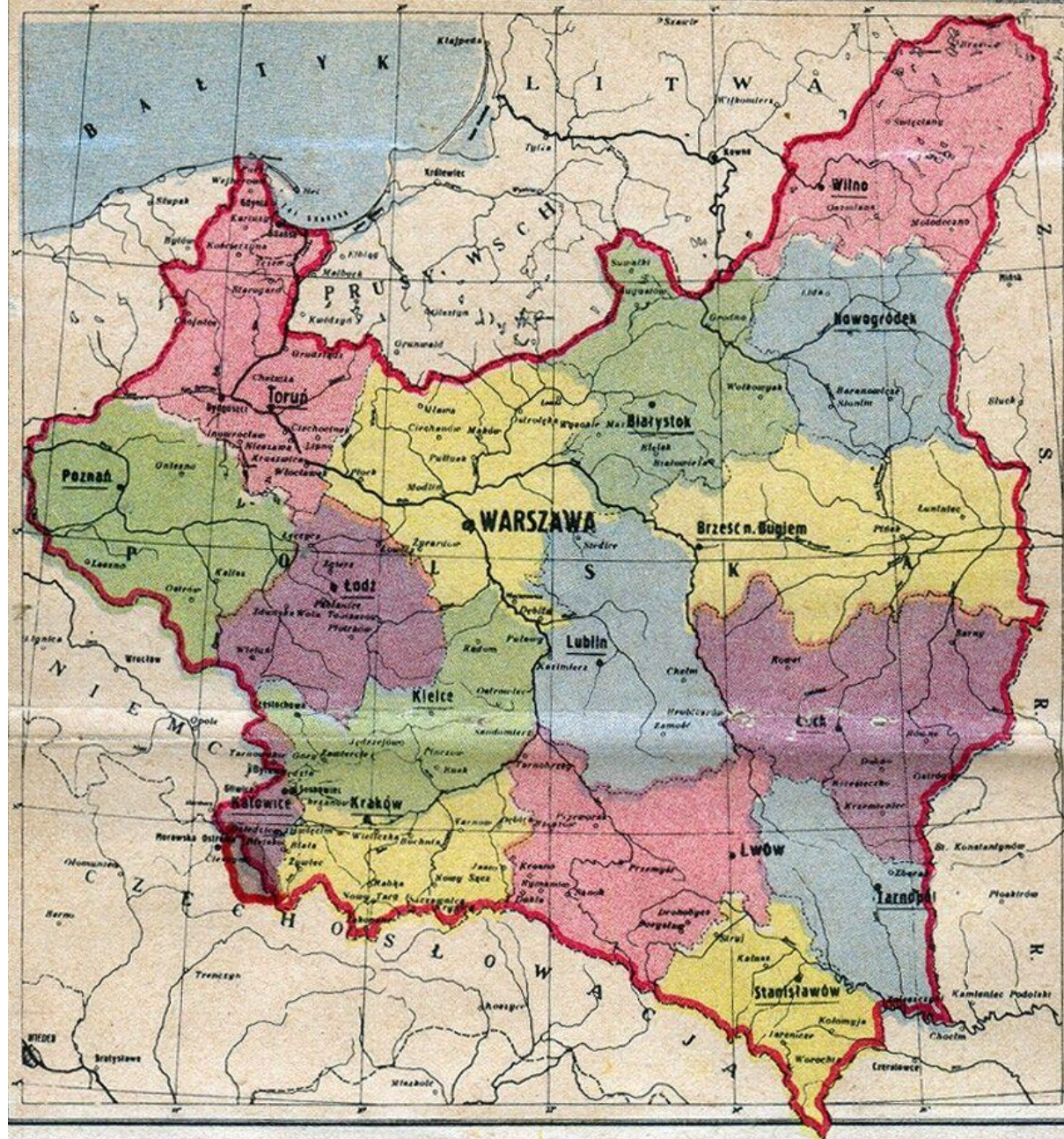
Jan Szczepanik był nazwany „polskim Edisonem”, „austriackim Edisonem”, „Leonardem da Vinci z Galicji” i „galicyjskim geniuszem”. Pomimo że w dziedzinie techniki był samoukiem, jest autorem ponad 50 wynalazków i kilkuset opatentowanych pomysłów technicznych z dziedziny fotografii barwnej, barwnego tkactwa, techniki filmowej czy telewizji.

Jednak największą sławę przyniósł Szczepanikowi wynalazek kamizelki kuloodpornej. Projekt własnej kamizelki opatentował w **1901** roku - niemal w tym samym czasie, co inny Polak. Jego model wykonany był z jedwabnej tkaniny z cienkimi blachami stalowymi. Wynalazek ten obronił przed śmiercią w zamachu króla hiszpańskiego Alfonsa XIII, który w dowód wdzięczności w **1902** udekorował Jana Szczepanika *Orderem Izabeli Katolickiej* - wysokim odznaczeniem państwowym.

Podobnie zamierzał uczynić car Mikołaj II, jednakże Szczepanik z pobudek patriotycznych odmówił przyjęcia orderu; zatem zamiast orderu car obdarował go złotym zegarkiem wysadzonym brylantami.

OTO NIEKTÓRE WYNAŁAZKI JANA SZCZEPANIKA:

- telektroskop – urządzenie do przesyłania na odległość ruchomego obrazu kolorowego wraz z dźwiękiem, protoplastę dzisiejszej telewizji,
- system barwnego tkactwa – wynaleziony w 1896 r., stosowany od 1898 roku przez austriacki oraz niemiecki przemysł włókienniczy,
- system barwnego filmu – opracowany w 1899 roku system małych obrazków, barwnej kliszy filmowej, na którą w 1900 Szczepanik uzyskał brytyjski patent. W 1915 roku opracował kamerę filmową do filmu barwnego, a później także projektor. Innowację Szczepanika na tym polu wyparł dopiero amerykański Technicolor,
- system kolorowej fotografii oraz światłoczuły papier barwny – metoda ta została wykorzystana później przez przedsiębiorstwa Kodak (1928) oraz Agfa (1932),
- telefot – udoskonalone urządzenie do przenoszenia obrazu na odległość przedstawione na Wystawie Światowej w Paryżu w 1900 roku,
- fotometr – urządzenie do pomiaru jasności.

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Mapa polityczna z podziałem na województwa

ADAM DIDUR 1874

Urodził się **24 grudnia 1874 w Woli Sękowej**, powiat sanocki– jeden z najznakomitszych basów przełomu XIX i XX wieku. Był nieślubnym synem Wincenty Jasińskiej, która dwa lata po urodzeniu syna wyszła za mąż za miejscowego organistę Antoniego Didura, który usynowił chłopca. Adama Jasińskiego ochrzczono w cerkwi greckokatolickiej w Woli Sękowej; po raz drugi w kościele rzymskokatolickim w Stryju w wieku 11 lat.

Po ukończeniu gimnazjum wyjechał do Lwowa, rozpoczął naukę w Seminarium Nauczycielskim i wstąpił do chóru studenckiego na Uniwersytecie Lwowskim. W wieku 18 lat rozpoczął lekcje śpiewu. Dzięki stypendium wyjechał na dalsze studia muzyczne do Włoch. Karierę operową rozpoczął w **1894 r.** na scenie teatru w Pinerolo koło Turynu. Śpiewał na scenach włoskich, a następnie w Aleksandrii oraz w Kairze. Zaproszono go do udziału w wykonaniu IX Symfonii Beethovena z zespołem **La Scali**. Później śpiewał w Rio de Janeiro i Buenos Aires. W sezonie **1898/99** śpiewał w Messynie. W latach **1899–1903** był stałym solistą Opery Warszawskiej, a w **1903–1906** ponownie śpiewał w mediolańskiej La Scali. **14 listopada 1908 r.** wystąpił na scenie nowojorskiej Manhattan Opera, a dwa dni później, na otwarciu sezonu w Metropolitan Opera (MET). Zostawszy w **1914 r.** solistą nowojorskiej Metropolitan Opera na scenie MET występował 729 razy; miał 182 występy z zespołem MET w innych teatrach Ameryki.

W **1932 r.** wycofał się ze sceny i powrócił do kraju poświęcając się pracy pedagogicznej. W latach 30. był profesorem klasy operowej w Lwowskim Konserwatorium Muzycznym, prowadził też szkołę operową. W sezonie **1938–1939** był kierownikiem artystycznym i muzycznym Opery Lwowskiej. W **1939** został dyrektorem opery w Warszawie. Podczas II wojny światowej przebywał w stolicy i poświęcał się pracy pedagogicznej. Po wojnie osiadł na Śląsku. W 1945 zorganizował Państwową Operę Śląską w Bytomiu, gdzie był jej pierwszym dyrektorem. Zmarł nagle **7 stycznia 1946** w Katowicach w trakcie przerwy lekcyjnej.

Adam Didur miał wspaniały głos o rozległej skali, pozwalającej mu śpiewać niektóre partie barytonowe, oraz znakomitą technikę i temperament aktorski. Wiele z jego kreacji przeszło do historii opery.

WŁADYSŁAW SIKORSKI 1881

Władysław Eugeniusz Sikorski, urodził się **20 maja 1881 w Tuszowie Narodowym** koło Mielca, zginął 4 lipca 1943 w Gibraltarze.

Przed wybuchem I wojny światowej uzyskał dyplom oficerski w austriackiej szkole wojskowej i został podporucznikiem rezerwy. Był jednym ze współzałożycieli i członków polskich organizacji niepodległościowych. Walczył w Legionach Polskich w trakcie I wojny światowej. Od listopada 1918 służył w Wojsku Polskim. Odegrał dużą rolę w czasie wojny polsko–bolszewickiej, zwłaszcza podczas bitwy warszawskiej. W pierwszych latach II Rzeczypospolitej Sikorski pełnił ważne funkcje rządowe: premiera (1922–1923) i ministra spraw wojskowych (1924–1925). W 1928 roku, dwa lata po przewrocie majowym Józefa Piłsudskiego, został odsunięty od stanowisk i do 1939 roku pozostawał bez przydziału. Generał broni Wojska Polskiego, od **30 września 1939** premier rządu Rzeczypospolitej Polskiej na uchodźstwie, początkowo we Francji, następnie w Wielkiej Brytanii, twórca i naczelny wódz Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie.

Był zwolennikiem nawiązania stosunków dyplomatycznych pomiędzy Polską a ZSRR, zerwanych po agresji ZSRR na Polskę w 1939. Stosunki te przywrócono **w lipcu 1941** po ataku Niemiec na ZSRR, jednak po odkryciu grobów ofiar zbrodni katyńskiej, ZSRR ponownie zerwał stosunki dyplomatyczne z Polską **25 kwietnia 1943**.

Sikorski zginął **4 lipca 1943** w katastrofie samolotu, który rozbił się zaraz po starcie z lotniska w Gibraltarze. Oficjalnie katastrofa nastąpiła z przyczyn technicznych, jednak jest to przedmiotem kontrowersji i hipotez o zamachu.

STANISŁAW PIGOŃ 1885

Urodzony 27 września 1885 w Komborni – historyk literatury polskiej, edytor, wychowawca i pedagog.

Stanisław Pigoń pochodził z ubogiej rodziny chłopskiej. Jego droga do profesury była długa i pełna przeszkód. Rodzina niechętnie odnosiła się do jego decyzji o wyjeździe na studia (głównym problemem były finanse); Stanisław nawet zaniechał myśli o studiach.

Ostatecznie, po skończeniu jasielskiego gimnazjum w roku 1906, udało mu się wyjechać do Krakowa, gdzie w latach 1906–1912 studiował filologię polską na UJ. Nie powrócił już na stałe w rodzinne strony.

W czasie I wojny światowej służył jako oficer w armii austro-węgierskiej. Od listopada **1918** służył w Wojsku Polskim, walczył w wojnie polsko-ukraińskiej i wojnie polsko-radzieckiej. Od marca do czerwca **1919** był dowódcą pociągu pancernego nr 4 „Hallerczyk”. Między sierpniem 1919 a sierpniem 1920 zwolniony ze służby wojskowej jako wykładowca. W związku z zagrożeniem ofensywą radziecką od sierpnia do października **1920** dowodził pociągiem pancernym nr 20 „Bartosz Głowacki”. Po zakończeniu działań wojennych został zweryfikowany w stopniu kapitana w korpusie oficerów **rezerwy artylerii**. W **1923** posiadał przydział mobilizacyjny do 23 pułku artylerii polowej w Będzinie.

W latach **1921-1930** był profesorem historii literatury polskiej na Uniwersytecie Stefana Batorego w **Wilnie**; w latach 1926–1928 był rektorem tego Uniwersytetu. Profesorem historii literatury polskiej na Uniwersytecie Jagiellońskim był w latach **1931–1939; 1945-1960**. Na początku II wojny światowej wraz z grupą profesorów krakowskich został aresztowany w ramach *Sonderaktion Krakau* i uwięziony w niemieckim obozie koncentracyjnym Sachsenhausen. Przebywał tam do lutego **1940**, skąd powrócił do Krakowa w pierwszym transporcie zwolnionych profesorów. W obozie nabawił się ciężkiej choroby serca, trwającej do końca życia.

Stanisław Pigoń zajmował się literaturą jako przekazem doniosłych treści poznawczych, ideowo-wychowawczych i filozoficznych oraz jej rolą w kształtowaniu polskiej świadomości narodowej. Był badaczem i wydawcą tekstów ważnych dla poznania życia i twórczości wielkich pisarzy. Interesował się przede wszystkim postacią i dziełem *Adama Mickiewicza*. Badał również i wydawał utwory *Aleksandra Fredry*, *Stefana Żeromskiego* i *Władysława Orkana*. **Stanisław Pigoń** był także odkrywcą twórczości samorodnych pisarzy chłopskich; zajmował się kulturą polskiej wsi.

Księgozbiór **Stanisława Pigionia**, liczący 9 351 woluminów, został po jego śmierci zgodnie z jego wolą przekazany WSP w Rzeszowie. W 1982 utworzono *Pracownię Polonistyczną Pigionianum*, którą w 2004 przeniesiono do nowego gmachu Biblioteki UR.

Stanisław Pigoń zmarł 18 grudnia 1968 w Krakowie, pochowany na cmentarzu Salwatorskim.

Na wniosek władz Uniwersytetu Rzeszowskiego oraz Wyższej Szkoły Prawa i Administracji – w 40. rocznicę śmierci **Stanisława Pigionia** w lutym 2009 Rada Miasta Rzeszowa podjęła uchwałę o nazwaniu jego imieniem części istniejącej ulicy na Osiedlu Nowe Miasto.

Koleje swojego życia opisał
w pamiętnikach:
Z Kamborni w świat
Z przędzywa pamięci. Urywki wspomnień.

FRANCISZEK LEJA 1885

Urodził się **27 stycznia 1885** w wielodzietnej rodzinie we wsi **Grodzisko Górne**. W latach 1896–1904 uczęszczał do Gimnazjum w Jarosławiu. W latach 1904–1909 studiował na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Lwowskiego. W 1909 uzyskał dyplom nauczyciela matematyki i fizyki szkół średnich. W kwietniu 1910 otrzymał skierowanie do pracy w IV Gimnazjum w Krakowie, a w czerwcu 1911 do Gimnazjum w Bochni. Dzięki stypendium Akademii Umiejętności podjął w 1912 dalsze studia w Paryżu. Wiosną 1913 odwiedził także Londyn.

Był członkiem Drużyn Bartoszewych i żołnierzem Legionów Polskich w 1914/15. Po powrocie z Legionów Polskich dostał posadę w V Gimnazjum w Krakowie, został także na pół etatu asystentem w Katedrze Matematyki UJ. W **1916** obronił pracę doktorską. Po habilitacji w 1922 przyjął propozycję pracy na Politechnice Warszawskiej w 1923. Po przejściu Stanisława Zaremby na emeryturę w 1934, władze Uniwersytetu Jagiellońskiego zaprosiły Franciszka Leję do objęcia wakującej katedry, którą objął po powrocie do Krakowa w **1936**.

BIBLIOTEKA
MATEMATYCZNA
TOM 2

FRANCISZEK LEJA

RACHUNEK RÓŻNICZKOWY I CAŁKOWY

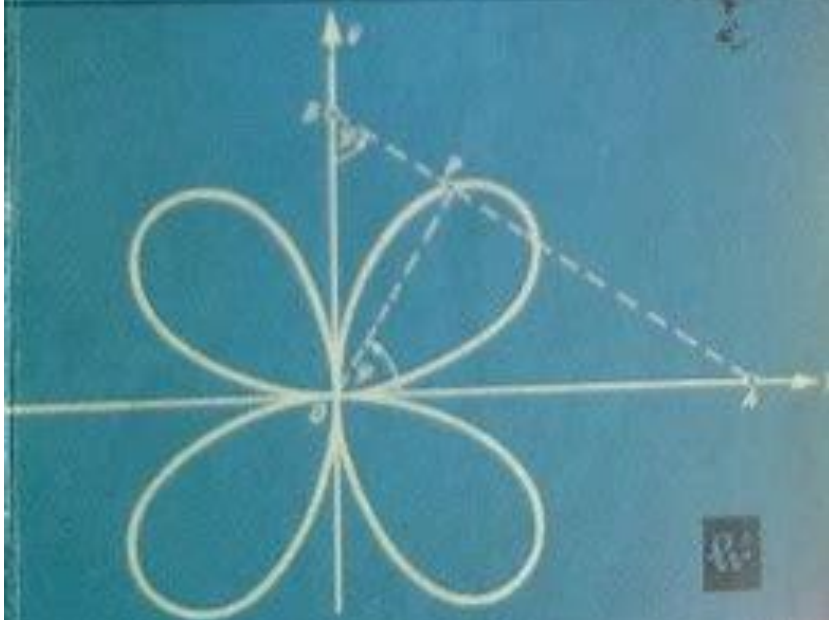
WYDANIE SIÓDMIE

WARSZAWA 1965

PAŃSTWOWE
WYDAWNICTWO
NAUKOWE

FRANCISZEK LEJA

geometria analityczna

BIBLIOTEKA
MATEMATYCZNA
TOM 29

FRANCISZEK LEJA

FUNKCJE ZESPOLONE

WYDANIE DRUGIE
POPRAWIONE

WARSZAWA 1971

PAŃSTWOWE
WYDAWNICTWO
NAUKOWE

W dniu **6 listopada 1939** znalazł się wśród 184 uczonych aresztowanych w Sonderaktion Krakau i wywieziony do obozu w Sachsenhausen. Do Krakowa z obozu wrócił w maju **1940**. Nie mając środków do życia wyjechał do Grodziska Górnego, gdzie przebywał w latach 1940–1945 i m.in. pisał podręczniki. W styczniu 1945 zgłosił się do pracy na Uniwersytecie Jagiellońskim i zajął się organizacją Instytutu Matematyki, a także uruchomieniem Oddziału Krakowskiego PTM. Jego prace dotyczyły przede wszystkim teorii funkcji analitycznych. Wprowadzona przez Franciszka Leję metoda punktów ekstremalnych i funkcji ekstremalnych nosi obecnie jego imię. Wprowadził do matematyki pojęcie grupy topologicznej. Jest autorem podręczników akademickich, niektóre z nich miały kilkanaście wydań, doskonalonych przez Franciszka Leję po przejściu na emeryturę w **1960**. W 1963 Uniwersytet Łódzki przyznał mu tytuł *doktora honoris causa*. W roku **1978** przekazał na konto UJ kwotę 200 tysięcy złotych z przeznaczeniem na nagrody dla wyróżniających się młodych matematyków z UJ – studentów i młodych pracowników nauki. Stypendium im. Franciszka Lei przyznawane jest do dziś, finansowane z prywatnych darowizn. Zmarł **11 października 1979** w Krakowie. Zgodnie ze swą wolą został pochowany na cmentarzu w Grodzisku Dolnym.

Isidor Isaac Rabi - 1898

Urodzony 29 lipca 1898 w Rymanowie k./ Krosna,
Zmarł 11.01.1988 w Nowym Jorku.

Amerykański fizyk pochodzenia polsko – żydowskiego.

Laureat Nagrody Nobla z dziedziny fizyki w 1944 roku
za rezonansową obserwację właściwości magnetycznych
jąder atomowych.

Urodził się w rodzinie żydowskiej w Polsce; w 1899 roku
rodzina wyemigrowała do Stanów Zjednoczonych
i osiedliła się w Nowym Jorku.

W 1927 ukończył studia chemiczne, a następnie fizykę na Columbia University,
gdzie uzyskał doktorat w roku 1929, a w roku 1937 został profesorem fizyki.

W latach 1940–1945 kierował grupą naukowców, pracującą w MIT nad
konstrukcją radaru.

W latach 1946–1956 był członkiem amerykańskiej komisji d/s Energii Atomowej.
Był pomysłodawcą stworzenia międzynarodowego laboratorium CERN w
Genewie.

Roman Turek 1898

Urodził się **7 lutego 1898 w Woli Dalszej** w ubogiej rodzinie chłopskiej. Miał czworo starszego rodzeństwa. Przez trzy lata uczęszczał do wiejskiej szkółki. Podczas I wojny światowej w 1916 został wcielony do armii austriackiej. W rodzinne strony wrócił w 1918 i został żołnierzem państwa polskiego. Gdy zakończyła się wojna polsko-bolszewicka, Turek w 1922 wrócił do domu. Został zatrudniony jako palacz w Fabryce Likierów w Łańcucie i pracował tam do wybuchu II wojny światowej. Podczas okupacji był żołnierzem AK. Po wojnie uczestniczył w odbudowie łańcuckiej fabryki likierów, a po jej uruchomieniu ponownie został palaczem i konserwatorem kotłów parowych.

Mając 58 lat zaczął spisywać swoje wspomnienia. W 1961 wydawnictwo LSW wydało pierwszy tom pamiętnika zatytułowany „Moja mama, ja i reszta”, w 1962 ukazało się „W służbie Najjaśniejszego Pana”, zaś 1977 „Palacz z hrabiowskiej likierni”.

W ciągu kolejnych dziesięciu lat ukazało się drukiem jeszcze 6 wspomnień, opowiadań i powieści Romana Turka. W 1965 Roman Turek został członkiem Związku Literatów Polskich. W 1973 za całokształt twórczości otrzymał nagrodę literacką im. Juliana Przybosa przyznawaną przez rzeszowski miesięcznik „Profile”.

Zmarł 20 lutego 1982 w Łańcucie.

Roman Turek w 1974

FRANCISZEK KOTULA 1900

Urodził się **26 marca 1900 w Głogowie Małopolskim** – polski etnograf, historyk, folklorysta i muzealnik. Autor prac monograficznych o kulturze Lasowiaków, Rzeszowiaków, Pogórczan z regionów Polski południowo-wschodniej.

W **1920** ukończył z wyróżnieniem Seminarium Nauczycielskie w Rzeszowie, a w **1929** Wyższy Kurs Nauczycielski w Toruniu. Jako nauczyciel pracował na terenie ówczesnego powiatu rzeszowskiego. Uczył języka polskiego i historii w szkołach powszechnych w Straszycy, Sołonce, Głogowie Małopolskim i Tyczynie, a od **1932** w Szkole Podstawowej nr 1 przy ulicy Bernardyńskiej w Rzeszowie. Realizując plan Towarzystwa Regionalnego Ziemi Rzeszowskiej, w **1934** rozpoczął organizację Muzeum Regionalnego, Archiwum i Biblioteki. Okupację spędził w Rzeszowie. Brał udział w tajnym nauczaniu i ruchu oporu. Po zakończeniu II wojny światowej był współorganizatorem Muzeum Ziemi Rzeszowskiej oraz Muzeum Budownictwa Ludowego w Sanoku. Przez cztery kadencje był radnym WRN. Należał do wielu towarzystw naukowych i kulturalnych. Pomimo iż nie uzyskał doktoratu, w **1954 r.** za działalność naukową otrzymał tytuł docenta.

Był autorem **20 książek**, opublikował około **700 artykułów**.

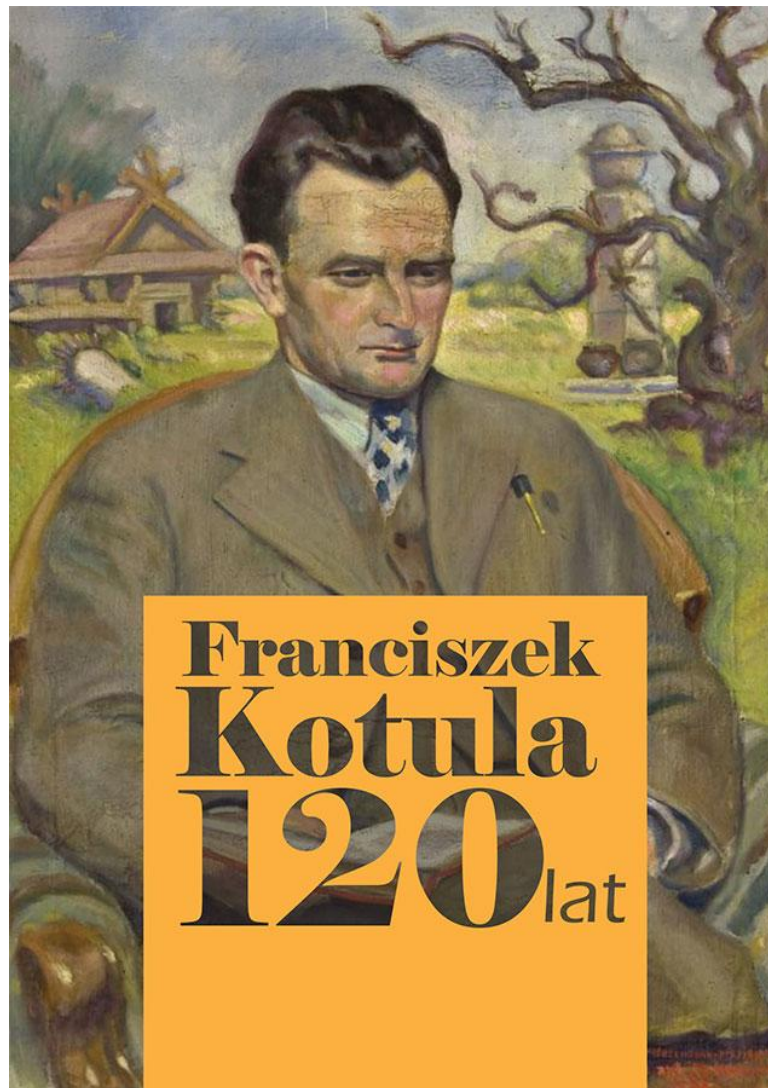
Zmarł **26 kwietnia 1983** w Rzeszowie; pochowany na cmentarzu w Głogowie Małopolskim.

17 września 1990 powstało w Rzeszowie Muzeum Etnograficzne im. Franciszka Kotuli.

Od roku 1995 przyznawane są nagrody im. Franciszka Kotuli dla twórców ludowych, animatorów kultury oraz placówek popularyzujących folklor. Nagrody przyznaje Zarząd Województwa Podkarpackiego.

Franciszek Kotula jako
kustosz Muzeum Ziemi
Rzeszowskiej (ok. 1937)

SERDECZNIE ZAPRASZAMY
NA WYDARZENIA ZWIĄZANE
Z OBCHODAMI 120. ROCZNICY
URODZIN PATRONA
NASZEGO OSIEDLA
FRANCISZKA KOTULI

RADA OSIEDLA
im. FRANCISZKA KOTULI

FRANCISZEK KOTULA 1900-1983

19.09.2020 r.

Turniej piłkarski o puchar imienia
Franciszka Kotuli
miejsce: boisko szkolne przy
ul. Sanockiej 70, Rzeszów

25.09.2020 r.

Odsłonięcie muralu poświęconego
Franciszce Kotuli
miejsce: budynek przy ul. Krośnieńskiej 17,
Rzeszów
godz.: 13:00

25.09.2020 r.

Spotkanie poświęcone Franciszkowi
Kotuli
miejsce: Rzeszowski Dom Kultury,
filia Krynicka, ul. Krynicka 1, Rzeszów
godz.: 17:00

25.09-02.10.2020 r.

Wystawa „Fascynacje Franciszka
Kotuli. Rzeszów”
miejsce: Rzeszowski Dom Kultury,
filia Krynicka, ul. Krynicka 1, Rzeszów
godz.: 16:00-19:00

Konkurs plastyczny dla dzieci i młodzieży
„Ścieżkami Kotuli”. Szczegóły na stronie:
www.rdk.rzeszow.pl oraz na FB

07.11.2020 r.

Wernisaż pokonkursowy oraz
rozdanie nagród
miejsce: Rzeszowski Dom Kultury,
filia Krynicka, ul. Krynicka 1, Rzeszów
godz.: 15:00

ZAPRASZAMY!

 **Przestrzeń
Dziedzictwa**

 **PODKARPACKIE
PRZEWODNICTWO**

 **SPÓŁDZIELNIA WIESZANOWA
PROJEKTANT**

 **RDK
DOM KULTURY**

**RADA OSIEDLA
im. FRANCISZKA KOTULI**

FRED ZINNEMANN 1907

Fred Zinnemann, właśc. **Alfred Zinnemann** urodził się **29 kwietnia 1907 w Rzeszowie**– amerykański reżyser filmowy pochodzenia austriacko-żydowskiego. Zdobywca czterech Oscarów.

W Archiwum Państwowym w Rzeszowie zachował się akt urodzenia z 29 kwietnia 1907 z Urzędu Metrykalnego Izraelickiego w Rzeszowie, z odręczną notką urzędową sporządzoną w 1928 o poprawieniu wpisanego imienia ojca z Oskar Szyja na Oskar, chociaż w wielu publikacjach pojawia się jako miejsce jego urodzenia Wiedeń. Był synem lekarza Oskara Zinnemanna urodzonego w 1879 w Rzeszowie.

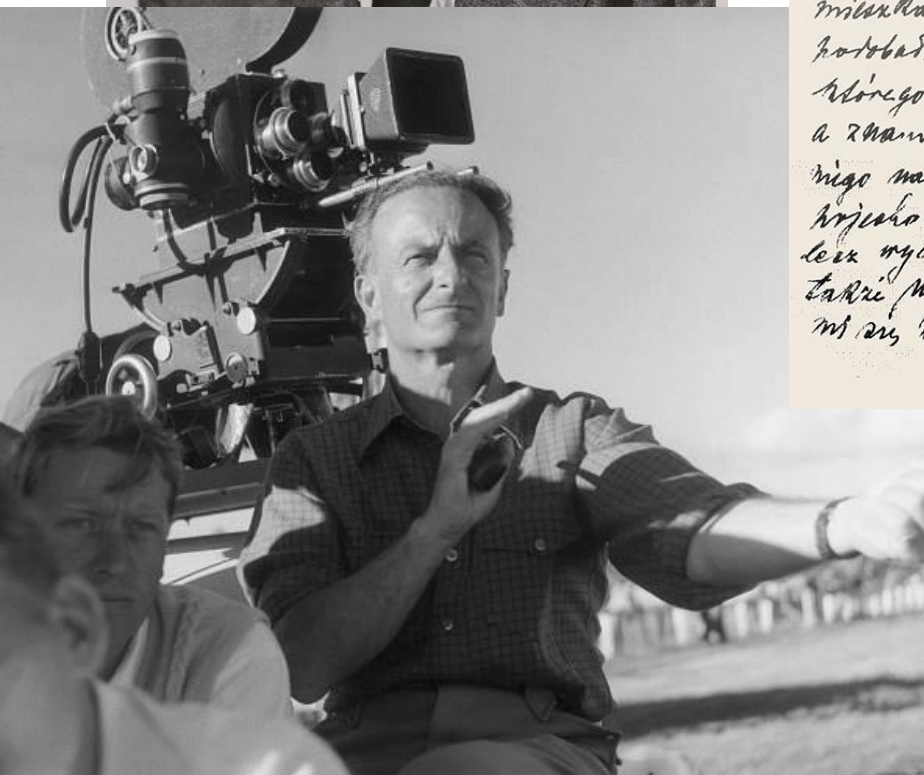
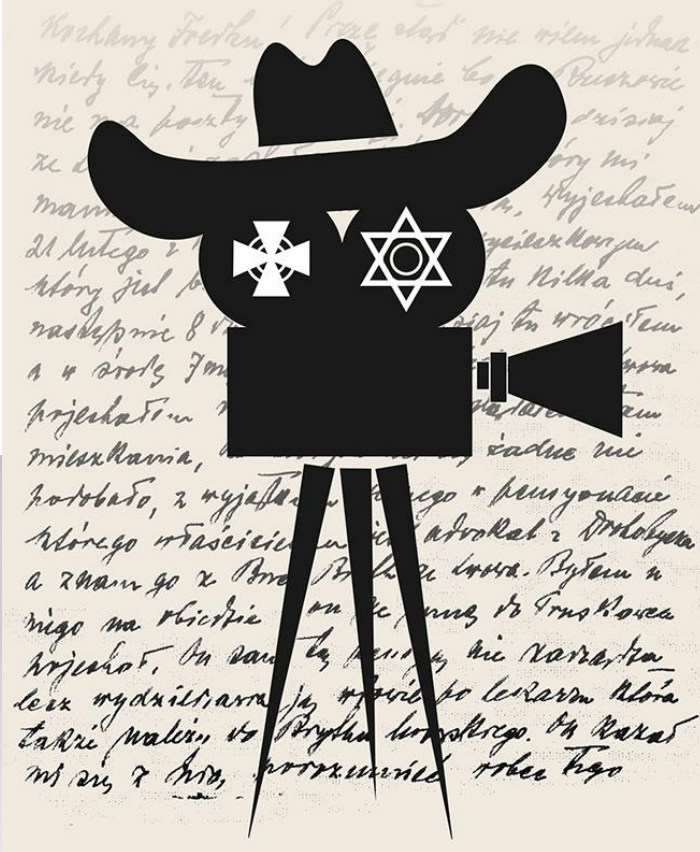
W czasie I wojny światowej rodzina wyjechała z Rzeszowa do Wiednia, gdzie Zinnemann studiował prawo. W **1929** wyemigrował do USA. W 1937 rozpoczął pracę w wytwórni Metro-Goldwyn - Mayer jako reżyser filmów krótkometrażowych. Z pozostałymi w Europie rodzicami wymieniał regularnie listy (były pisane w języku polskim). Po Anschlussie Austrii rodzice Zinnemanna wrócili do Polski, oboje zginęli w Holocauście.

Pierwszego Oscara Zinnemann otrzymał w **1939** za wyreżyserowany przez niego film „That Mothers Might Live” zaś w 1952 roku za krótkometrażowy film dokumentalny „Benjy”. Kolejne statuetki przypadły mu za „**Stąd do wieczności**” (najlepszy film) oraz „**Oto jest głowa zdrajcy**” (najlepszy film oraz najlepsza reżyseria). W 1952 r. powstało najgłośniejsze dzieło Zinnemanna „**W samo południe**”. Wyreżyserował także „**Dzień szakala**”.

Zmarł **14 marca 1997 r.** w Londynie, w wieku 89 lat.

GRAŻYNA BOCHENEK
FREDEK, RZESZÓW, HOLLYWOOD
OPowieści o FREDZIE ZINNEMANNIE

1 grudnia 2023 prezydent Rzeszowa Konrad Fijołek i Tim Zinnemann, syn Freda Zinnemanna, odsłoniли tablicę pamiątkową ku jego czci na fasadzie kamienicy przy ul. Rynek 3 w Rzeszowie.

FRANCISZEK FRĄCZEK 1908 - Słońceśław z Żołyni

Urodził się **25 stycznia 1908 w Żołyni**, zmarł **4 lipca 2006** w Krzemienicy. Studiował w Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie, a od **1929** naukę kontynuował w gronie artystów skupionych w Szczepie Rogate Serce – grupie artystycznej założonej przez Stanisława Szukalskiego. Od momentu wstąpienia do Szczepu aż do śmierci utożsamiał się z artystycznym credo tej grupy. Ze wszystkich uczniów Szukalskiego był najbardziej konsekwentny, stworzył własny i niepowtarzalny styl, sztukę o rodowodzie polskim, słowiańskim. W swojej twórczości inspirację czerpał z pogańskiej historii słowiańszczyzny oraz z kultury i tradycji ludowej.

Miał liczne wystawy indywidualne oraz zbiorowe w kraju i za granicą m.in. w Nowym Jorku, Lwowie, Wilnie, Chicago, Paryżu, Poznaniu, Warszawie, Krakowie, Gdańsku i Lublinie.

Zajmował się folklorem, pełnił funkcję prezesa Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego w Łańcucie. Wydał zbiór legend z okolic Łańcuta, do których wykonał również ilustracje. Od 1962 należał do Związku Polskich Artystów Plastyków, był także współzałożycielem i ideologiem grupy artystycznej „**Ziemia**” działającej w Rzeszowie od 1979 roku.

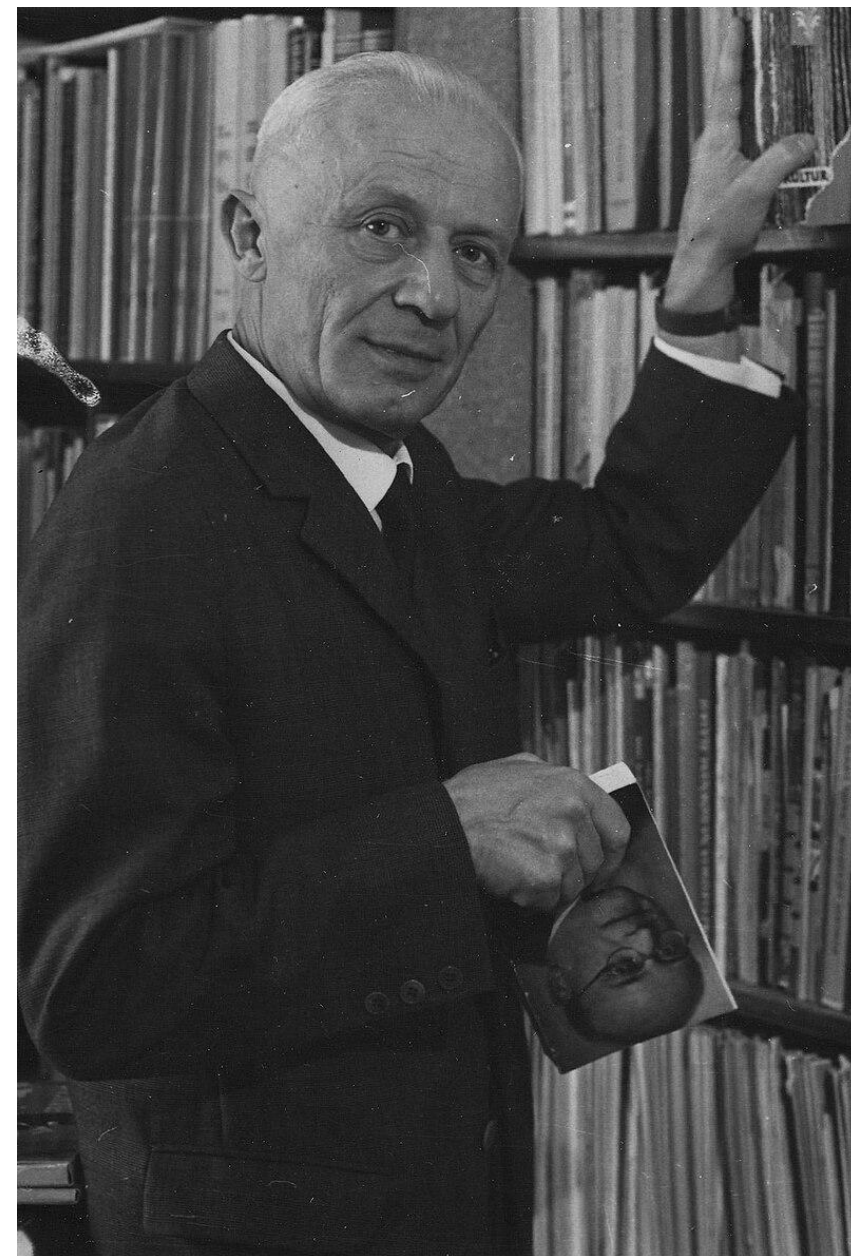

JÓZEF BURSZTA 1914

Urodził się 17 kwietnia 1914 w Grodzisku Dolnym, zm. 6 lipca 1987 w Poznaniu.

Do szkoły uczęszczał w Grodzisku i Leżajsku, gdzie w 1934 roku uzyskał maturę, po czym został przyjęty na Wyższe Katolickie Studium Społeczne w Poznaniu, które ukończył w 1936. Kolejny kierunek studiów podjął w 1937 roku na Wydziale Socjologii UW. Studia łączył z pracą w Państwowym Instytucie Kultury Wsi. Pracując w Instytucie napisał część szerszej pracy, opartej na materiałach socjologicznych i historycznych – „**Rodzaje i kierunki odpływu ludności ze wsi i jego czynniki**”. W roku 1939 wyjeżdżał na krótki staż naukowy do Danii. Po wybuchu wojny w 1939 roku powrócił do rodzinnej wsi, gdzie uczestniczył w podziemnym ruchu ludowym i prowadził tajne nauczanie, a oficjalnie pracował jako fotograf. W 1945 roku razem z żoną i córką osiadł w Poznaniu. Tu kończył studia socjologiczne na Uniwersytecie Poznańskim, zakończone pracą magisterską pt. „**Biedota wiejska w strukturze społecznej wsi**”. Doktorat z socjologii uzyskał w lipcu 1947 r. W 1957 został kierownikiem Katedry Etnografii UAM. Profesorem zwyczajnym został w 1966 r. W latach 60. pełnił funkcję dziekana Wydziału Filozoficzno-Historycznego UAM, a następnie prorektora uczelni. Punktem wyjścia prac naukowych Józefa Burszty była socjologia i zagadnienia społeczne wsi.

Józef Burszta był cenionym badaczem kultury ludowej, dydaktykiem i zaangażowanym społecznikiem.

Tadeusz Kantor 1915

Urodzony **6 kwietnia 1915 w Wielopolu Skrzyńskim** - malarz i reżyser, scenograf, teoretyk sztuki; w latach 1942–1944 kierował konspiracyjnym Teatrem Niezależnym, od 1955 teatrem Cricot 2, w którym do 1975 wystawił adaptacje dramatów Stanisława Ignacego Witkiewicza, następnie własne przedstawienia *Umarła klasa* (1975), *Wielopole, Wielopole* (1980), *Niech szczerzą artyści* (1985), *Nigdy tu już nie powrócę* (1988), *Dziś są moje urodziny* (1991).

Urodził się na plebanii katolickiej, gdzie jego matka mieszkała od dzieciństwa z owdowiałą matką, Katarzyną, przyrodnią siostrą proboszcza i dziekana Wielopola, księdza Józefa Radoniewicza. W czasie wojny przebywał w Krakowie i zarabiał na życie jako malarz pokojowy. 12 grudnia 1939 złożył egzamin końcowy u prof. Frycza. W listopadzie 1946 wraz z Marią Jarema wziął udział w Międzynarodowej Wystawie Sztuki Współczesnej w Paryżu. Gdy objął stanowisko profesora malarstwa w ASP w Krakowie, rozpoczął swoją pracę od ataków na tradycjonalizm, co zaowocowało udziałem w wielu ważnych wystawach nowej sztuki. Kariera Kantora jako pedagoga została przerwana w 1949, kiedy został usunięty z ASP i znalazł zatrudnienie jako scenograf, głównie dla Starego Teatru, gdzie pracował do 1961. Od tego czasu brał udział w wielu wystawach na całym świecie oraz organizował spektakle teatralne otrzymując za swoją działalność szereg nagród i odznaczeń.

W latach 1967–1969 ponownie wykładał na krakowskiej ASP.

Zmarł nagle po skończeniu próby spektaklu *Dzisiaj są moje urodziny* **8 grudnia 1990 w Krakowie**, kilka godzin po zawale serca. Pochowany na cmentarzu Rakowickim. W 2013 jego grób został zdewastowany - skradziono elementy znajdujące się na nim rzeźby z brązu przedstawiającej chłopca w ławce czytającego książkę.

JÓZEF SZAJNA 1922

Urodził się **13 marca 1922 w Rzeszowie** – polski malarz, scenograf, reżyser, profesor Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie. Urodził się jako jeden z trzech synów kolejowego maszynisty Juliana Szajny i jego żony Karoliny. W okresie okupacji niemieckiej był uczestnikiem ruchu oporu, działając w Związku Walki Zbrojnej. Aresztowany trafił do obozu koncentracyjnego KL Auschwitz, a później do Buchenwaldu, był więźniem Karnej Kompanii. Przeżycia obozowe znalazły swe odbicie w twórczości.

Jego twórczość to malarstwo połączone z asamblażem (*kolaż trójwymiarowy*) i kolażem, której treścią jest zagłada, zniszczenie i przemijanie.

Studiował w krakowskiej ASP, dyplom z grafiki otrzymując w **1952** roku, zaś dyplom ze scenografii w **1953** roku. W latach **1955–1966** był współzałożycielem, dyrektorem, dyrektorem artystycznym **Teatru Ludowego w Krakowie**, gdzie jego twórczość plastyczna w wyraźny sposób wpływała na kształt przedstawień. W **1972** roku założył Warszawskie Centrum Sztuki „Studio”. Opracował scenografię i reżyserował wiele przedstawień teatralnych w kraju i za granicą. Jego prace były i są wystawiane w wielu miastach Polski i na licznych wystawach światowych. Józef Szajna współpracował z wieloma znanymi teatrami Europy, był członkiem międzynarodowych stowarzyszeń artystów, między innymi włoskiej Akademii Sztuki i Pracy. Pod koniec życia artysta mocniej związał się z rodzinnym Rzeszowem, w Teatrze im. Wandy Siemaszkowej wystawił spektakl „Deballage” (Rozpakowanie) a swoje prace przekazał do nowo powstałej przy Teatrze Szajna Galerii. W latach **2002–2004** prof. Józef Szajna został wykładowcą Wyższej Szkoły Informatyki i Zarządzania w Rzeszowie, prowadził zajęcia między innymi z wiedzy o teatrze i sztukach plastycznych. Zmarł **24 czerwca 2008** w Warszawie; pochowany na Powązkach.

ZDZISŁAW BEKSIŃSKI 1929

Urodził się **24 lutego 1929 w Sanoku** – polski inżynier, architekt, malarz, rzeźbiarz, fotograf, rysownik i artysta fantastyczny postępujący się też grafiką komputerową.

W czasie II wojny światowej, podczas trwającej okupacji niemieckiej, **Zdzisław Beksiński** uczęszczał do szkoły handlowej w Sanoku, jednocześnie pobierając edukację w ramach tajnego nauczania. Uczył się także gry na fortepianie.

W **1947** ukończył klasę o profilu matematyczno-fizycznym w Sanoku. Pierwotnie planował studia na Akademii Sztuk Pięknych (gdzie się dostał) albo w szkole filmowej. Ostatecznie rozpoczął studia na Wydziale Architektury Politechniki Krakowskiej. Po ukończeniu studiów w **1952**, zobowiązany przepisami o nakazie pracy, nadal mieszkał w Krakowie, a później w Rzeszowie. Po kilku latach pracy w budownictwie, od **1959** do początku lat 70. Beksiński pracował jako plastyk w Dziale Głównego Konstruktora Sanockiej Fabryki Autobusów „Autosan”.

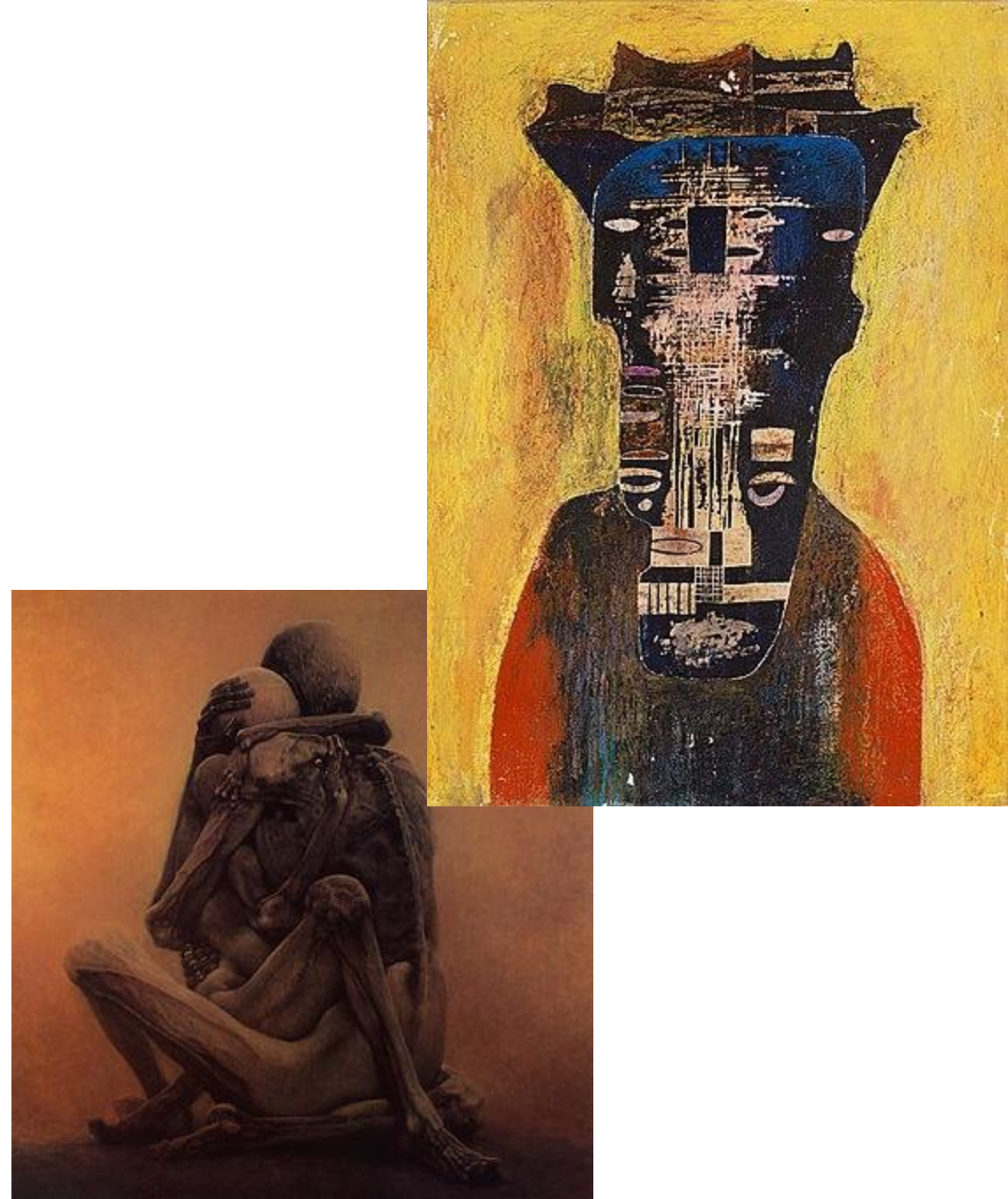
Beksińscy zdecydowali się opuścić Sanok po decyzji władz miasta o rozbiórze ich rodzinnego domu. Wiosną 1977 zakupili w Warszawie czteropokojowe mieszkanie, znajdujące się w bloku przy ulicy Sonaty 6 na osiedlu Służew nad Dolinką. **14 września 1977** artysta wraz z żoną wyjechał z Sanoka do Warszawy, gdzie spędził resztę życia.

Zdzisław Beksiński został zamordowany w swoim mieszkaniu w nocy z 21 na 22 lutego 2005, na kilka dni przed 76. urodzinami. Pogrzeb Zdzisława Beksińskiego odbył się **8 marca 2005** na Cmentarzu Centralnym w Sanoku.

Jako młody artysta zajmował się fotografią, wygrywając szereg konkursów międzynarodowych. Następną formą wyrazu była dla młodego Beksińskiego rzeźba. Była to rzeźba czysto abstrakcyjna, wykonywana głównie z metalu, drutu i blachy. Około **1964** zaczął malować. Zdecydowanie zerwał wówczas z awangardą i w pełni oddał się malarstwu fantastycznemu, wizjonerskiemu, figuratywnemu, starannie malowanemu farbą olejną na płycie pilśniowej. Nigdy nie dawał swoim obrazom tytułów, uznając, że każdy widz może je interpretować w dowolny sposób.

Pierwszym poważnym sukcesem wystawienniczym była dla Beksińskiego wystawa jego trzydziestu kilku obrazów o tematyce czysto fantastycznej, zorganizowana w **1964** w Warszawie przez krytyka Janusza Boguckiego. O ile awangardowa krytyka odwróciła się wówczas od Beksińskiego raz na zawsze, uważając go za renegata, o tyle publiczność dobrze przyjęła wystawę. Sprzedał na niej wszystkie wystawione obrazy. W latach 80. XX w. związał się z miłośnikiem jego sztuki i kolekcjonerem, adwokatem i wykładowcą uniwersytetu, Piotrem Dmochowskim, zamieszkałym w Paryżu. Ten zorganizował mu szereg wystaw we Francji, Belgii, Niemczech i Japonii. Od 1989 do 1996 istniała w Paryżu autorska galeria Beksińskiego. Przez pewien czas na początku lat 90. XX w. istniała jego stała wystawa w prywatnym muzeum sztuki europejskich krajów wschodnich, w Osace (Japonia).

W swej twórczości z lat 90. Beksiński coraz bardziej oddalał się od fantastyki, tajemniczych treści, pełnej grozy atmosfery, którymi były przepełnione jego obrazy z okresu „fantastycznego”, który też sam określał jako „barokowy”. Coraz bardziej pracował nad formą, uważając, że mimo iż pozostaje nadal wierny figuracji, to powinien znów malować tak, jak to robił we wczesnej młodości. Ten okres swojej twórczości Beksiński nazywał „gotyckim”. Po 2000, nie zaprzestając jednocześnie malować i rysować, Beksiński zaczął tworzyć swoje kompozycje na komputerze i przy pomocy fotokopiarki.

JERZY MARIAN GROTOWSKI 1933

Urodzony **11 sierpnia 1933 w Rzeszowie** – reżyser teatralny, teoretyk teatru, pedagog. Jeden z największych reformatorów teatru XX wieku. Był młodszym bratem Kazimierza, profesora fizyki jądrowej na UJ. Najwcześniejszy okres dzieciństwa, jeszcze przed wybuchem wojny, Grotowski spędził wraz z rodzicami i bratem w Przemyślu. We wrześniu 1939 roku, po krótkotrwałej tułaczce trafił z matką i bratem do wsi Nienadówka; ojciec natomiast przez Węgry dotarł do Wielkiej Brytanii. Rodzice Grotowskiego nie spotkali się już nigdy więcej; także sam artysta nie ujrzał już ojca.

W **1955** Grotowski ukończył studia aktorskie w PWST w Krakowie, po czym udał się na studia reżyserskie do Moskwy. Po powrocie do kraju podjął studia reżyserskie na PWST.

Jako reżyser Grotowski debiutował w **1957** roku w Starym Teatrze.

W końcu lat 50. Grotowski objął dyrekcję Teatru 13 Rzędów w Opolu, który wkrótce przemianował na ***Teatr Laboratorium 13 Rzędów***. W 1965 teatr przeniósł się do Wrocławia i skrócił nazwę do ***Teatr Laboratorium***. W tym czasie Grotowski był już całkowicie skupiony na pracy z aktorem, sformułował ideę aktu całkowitego i przekształcił teatr w laboratoryjny ośrodek badania metody aktorskiej.

Grotowski był propagatorem *teatru ubogiego*, który w przeciwieństwie do *teatru bogatego* nie będzie kolażem dziedzin artystycznych, takich jak plastyka, muzyka, literatura, malarstwo itp., wśród których człowiek jest zaledwie jednym z elementów inscenizacji, ale będzie stanowić integralną całość, w której wszystko skupia się na aktorze. W drodze eliminacji, w kolejnych przedstawieniach, Grotowski stopniowo pozbywał się zbędnych elementów przedstawienia. Punktem wyjścia była pusta sala, przestrzeń teatralna pozbawiona tradycyjnego podziału na scenę i widownię. Ostatnim, a zarazem najważniejszym przedstawieniem Grotowskiego była *Apocalypsis cum figuris*. Kontrowersyjny spektakl Teatru Laboratorium opowiadający o powrocie Chrystusa, który zostaje przez ludzi brutalnie odrzucony, w drugiej połowie lat 70. XX wieku wywołał krytyczną reakcję zbulwersowanego Kościoła.

Teatr Laboratorium rozwiązał się w 1984 roku, a w 1990 w jego dawnej siedzibie otwarto Ośrodek Badań Twórczości Jerzego Grotowskiego i Poszukiwań Teatralno-Kulturowych.

Stan wojenny zastał Grotowskiego we Włoszech. Postanowił nie wracać do kraju i wyjechał do Stanów Zjednoczonych. W **1982** roku poprowadził warsztaty na Columbia University w Nowym Jorku, rozpoczynając nowy etap swojej twórczości, **Dramat Obiektywny** - realizowany przede wszystkim na Uniwersytecie Kalifornijskim w Irvine, gdzie mieszkał od 1983 roku. Praca w ramach Dramatu Obiektywnego polegała na odnalezieniu w udramatyzowanych technikach rytualnych elementów obiektywnych, uniwersalnych. W **1985** roku Grotowski przeniósł się do Pontedery we Włoszech, gdzie w 1986 roku założył Workcenter of Jerzy Grotowski, z czasem przekształcone w Workcenter of Jerzy Grotowski and Thomas Richards. W zaciśniętej toskańskiej wsi Grotowski wraz ze stażystami z całego świata prowadził prace nad **Sztukami Rytualnymi**, które po dziś dzień są kontynuowane przez jego spadkobierców.

Jerzy Grotowski zmarł **14 stycznia 1999** w swoim mieszkaniu w Pontederze, po długiej i ciężkiej chorobie.

KRZYSZTOF EUGENIUSZ PENDERECKI 1933

Urodził się **23 listopada 1933 w Dębicy** - kompozytor, dyrygent i pedagog muzyczny. Przedstawiciel polskiej szkoły kompozytorskiej lat sześćdziesiątych XX wieku. Mając sześć lat, uczęszczał na lekcje gry na fortepianie, które przerwał z powodu niepedagogicznego podejścia nauczycielki. Po zakończeniu II wojny światowej zaczął naukę gry na skrzypcach. Pracował też ze Stanisławem Dallą, u którego boku zaczął pisać swoje pierwsze kompozycje – brak nut z etiudami skrzypcowymi spowodowany wojną zmusił ich do samodzielnego pisania ćwiczeń. W latach 1955–1958 studiował kompozycję w Państwowej Wyższej Szkole Muzycznej w Krakowie w klasie Artura Malawskiego. Po uzyskaniu dyplomu podjął pracę nauczyciela akademickiego.

Po raz pierwszy zdobył rozgłos w **1959** po premierowym wykonaniu utworów *Strofy*, *Emanacje* i *Psalmy Dawida* na festiwalu Warszawska Jesień. W nagrodę otrzymał stypendium umożliwiającego wyjazd na zagraniczną uczelnię. Równocześnie zajął się komponowaniem muzyki dla teatru i filmu. Powszechnie uznanie przyniosła mu kompozycja *Tren* na orkiestrę smyczkową, poświęcona ofiarom ataku atomowego na Hiroszimę, oraz chóralne dzieło *Pasja według św. Łukasza*. Jego pierwsza opera, *Diabły z Loudun*, została premierowo wystawiona w Hamburgu i Stuttgarcie w 1969. Począwszy od połowy lat 70. styl kompozytorski Pendereckiego zmienił się, a jego pierwszy koncert skrzypcowy skupił się na półtonie i trytonie. W latach 80. powstało jego chóralne dzieło *Polskie Requiem*. Międzynarodowy rozgłos przyniosły mu utwory o oryginalnej kolorystyce dźwiękowej, często wykorzystujące niekonwencjonalne techniki artykulacji.

Od **1973** zajmował się dyrygenturą, prowadząc polskie oraz światowe zespoły symfoniczne, wykonując m.in. utwory Beethovena, Schuberta, Mendelssohna, Szostakowicza oraz własne.

W **1996** skomponował symfonię-oratorium *Siedem bram Jerozolimy* na zamówienie miasta Jerozolimy z okazji jubileuszu 3000 lat Świętego Miasta; prawykonanie miało miejsce w Jerozolimie 9 stycznia 1997, a pierwsze wykonanie w Polsce odbyło się w Warszawie 14 marca 1997.

Założył międzynarodową akademię muzyczną Europejskie Centrum Muzyki w **Lustawicach**, gdzie mieszkał od 1976.

W **1972** Penderecki, nie należąc do PZPR, dzięki swojej renomie oraz interwencji w Ministerstwie Kultury grupy wykładowców Państwowej Wyższej Szkoły Muzycznej w Krakowie został nominowany na rektora tej uczelni, zamiast kandydata wybranego przez władze. Krakowska PWSM stała się wówczas jedyną uczelnią o niepartyjnych władzach. Rektorat Pendereckiego trwał nieprzerwanie przez 15 lat.

Zmarł **29 marca 2020 w Krakowie**. Urna z jego prochami została złożona w bazylice św. Floriana, zaś 2 kwietnia 2020 odbyła się msza żałobna. Z uwagi na pandemię COVID-19, uroczystości pogrzebowe kompozytora odbyły się dwa lata po jego śmierci, czyli 29 marca 2022. Prochy Krzysztofa Pendereckiego spoczęły w Panteonie Narodowym w kryptach kościoła Świętych Apostołów Piotra i Pawła w Krakowie.

Krzysztof Penderecki laureatem
Nagrody im. Erazma i Anny Jerzmanowskich

STAN BORYS 1941

Urodził się jako Stanisław Guzek **3 września 1941 w Załężu** w rodzinie kolejarza.

Był uczniem różnych szkół, m.in. technikum rolniczego (TMR Łańcut) i budowlanego, a maturę zdał eksternistycznie. Uczył się grać na skrzypcach, klarnecie i gitarze. W okresie licealnym uczęszczał do WDK w Rzeszowie, gdzie zainteresował się poezją i teatrem. Po opuszczeniu domu rodzinnego miał się wielu prac zarobkowych, m.in. zakładał piorunochrony, pracował jako meliorator, górnik, robotnik budowlany, zegarmistrz i goniec. Profesjonalną działalność artystyczną rozpoczął w **1958** w teatrze Siemaszkowej w Rzeszowie, gdzie był statystą w kilku spektaklach. W **1965** zainteresował się śpiewem, nawiązał współpracę z Tadeuszem Nalepą, z którym założył Blackout. Po dwóch latach odszedł z zespołu do formacji Bizony. W **1968** razem z zespołem zajął drugie miejsce na Ogólnopolskim Przeglądzie Zespołów Estradowych w Olsztynie, a solowo – za wykonanie utworu „**To ziemia**”. W 1969 rozpoczął karierę solową i wydał swój pierwszy album. Śpiewał na festiwalach w Bratysławie, Rennes, Ostendzie, Atenach, Caracas. W 1973 za wykonanie utworu „**Jaskółka uwięziona**” otrzymał w Opolu nagrodę dziennikarzy; w Spocie za tę piosenkę zajął pierwsze miejsce, zdobył też nagrodę publiczności. W 1975 po odejściu z Teatru Syrena wyjechał do USA i Kanady, gdzie dorabiał jako taksówkarz. W 2004 był gwiazdą festiwalu muzycznego w Syracuse. **5 listopada 2006** w Filharmonii w Rzeszowie obchodził 45-lecie pracy artystycznej. W latach 1975–2004 mieszkał za granicą (w Chicago, Toronto i Las Vegas); od marca 2020 mieszka w USA. W lutym 2019 przeszedł rozległy udar mózgu, po którym został częściowo sparaliżowany. W październiku 2021 przeszedł zawał serca. Od 2009 pozostaje w związku z Anną Maleady, która jest jego wsparciem.

TOMASZ LUDWIK STAŃKO 1942

Urodzony 11 lipca **1942 w Rzeszowie** jako syn Józefa, prawnika, i Eleonory, nauczycielki. Edukację muzyczną rozpoczął w **1949**, w podstawowej Krakowskiej Szkole Muzycznej, w klasie skrzypiec. W latach 1957–1964 uczęszczał do III LO w Krakowie. Od 1959 uczył się też w II Liceum im. Króla Jana III Sobieskiego oraz Państwowej Średniej Szkole Muzycznej, w klasie trąbki. W 1964 rozpoczął studia w Akademii Muzycznej w Krakowie, na Wydziale Instrumentalnym, w klasie trąbki, w **1969** obronił pracę dyplomową. Już od 1958 zafascynowany jazzem Stańko stał się częstym gościem krakowskiego klubu jazzowego Helikon. Jesienią **1962** postanowił założyć zespół Jazz Darings, Zespół szybko został doceniony: wygrał Konkurs Amatorskich Zespołów Jazzowych Polski Południowej, a Tomasz Stańko – kategorię instrumentalistów. W latach **1963–1967** kariera Stańki przyspieszyła. W tym czasie koncertował z Jazz Darings, jednocześnie współpracował i towarzyszył na scenie znanymi osobowościami polskiej sceny jazzowej: Michał Urbaniak czy Andrzej Trzaskowski. W 1963 rozpoczął się okres współpracy z Krzysztofem Komedą. Od 1964 Trzaskowski zapraszał Stańkę na zagraniczne koncerty swojego kwintetu (w Belgii i krajach skandynawskich). W tym samym roku trębacz dwukrotnie grał na Jazz Jamboree: z Trzaskowskim i Komedą. W 1966 wydany został album Komedy Astigmatic, z udziałem Stańki. W 1967 doszło ponownie do podwójnego występu na Jazz Jamboree. Stańko koncertował z grupą Komedy, ale i z własnym kwartetem. Na początku 1968 Komeda wyjechał do Stanów Zjednoczonych, a Stańko działał jako lider zespołu. Na Jazz Jamboree '68 muzyk zaprezentował już ***Tomasz Stańko Quintet***, który szybko zdobył uznanie i sławę. Najpierw w Polsce, a po debiucie na scenie międzynarodowej – występie na berlińskim festiwalu Berliner Jazztage '70 – był rozpoznawany także w Niemczech i reszcie Europy.

1993

2016

W latach 70. największe znaczenie dla kariery **Tomasza Stańki** miała współpraca z fińskim perkusistą Edwardem Vesalą. Począwszy od 1974 roku aż do początku lat 80., Vesala był nie tylko partnerem twórczym, ale i przyjacielem Stańki. Wspólnie utworzyli szereg różnych formacji i koncertowali w całej Europie. W latach 80. Stańko improwizował, uczestnicząc w wielu różnych projektach. Wraz z Edwardem Vesalą wyjechał do Indii, aby zagrać we wnętrzu, które daje niespotykany pogłos: w Tadź Mahal. Także w towarzystwie Vesali spotykał się z Chico Freemanem i Howardem Johnsonem w Nowym Jorku. W latach 90. Stańko współpracował intensywnie z przedsiębiorstwem ECM. W **1994** roku nagrał album ***Matka Joanna***, a w **1997** ***Leosia***. Prawdziwym przebojem stała się w 1997 roku jego kolejna płyta: ***Litania***, zawierająca kompozycje Krzysztofa Komedy. Sukcesem były także koncertowe wykonania utworów z Litanii podczas różnych występów festiwalowych.

Stańko wkroczył w XXI wiek jako jedna ze sztandarowych osobowości ECM. Te lata były czasem intensywnego koncertowania z kwartetem po obu stronach Atlantyku. Koniec pierwszej dekady XXI wieku to początek okresu nowojorskiego w życiu trębacza, kiedy zamieszkał na Manhattanie i rozpoczął regularne koncerty w nowojorskich salach i klubach. Druga dekada XXI wieku to nowy, poetycki projekt Stańki. W **2009** roku Jerzy Illg, redaktor naczelny wydawnictwa Znak, zaprosił Stańkę na jeden z ostatnich wieczorów poetyckich Wisławy Szymborskiej. Podczas spotkania w Operze Krakowskiej poetka czytała swoje utwory, a Stańko grał, splatając słowa z muzyką.

W marcu **2018** roku, w związku z podejrzeniem zapalenia płuc, odwołano kwietniowe koncerty; **29 lipca 2018** roku Tomasz Stańko zmarł na raka płuc w szpitalu onkologicznym w Warszawie; pochowany na cmentarzu powązkowskim.

TADEUSZ NALEPA 1943

Urodzony **26 sierpnia 1943 w Zgłobniu**, ukończył szkołę muzyczną w Rzeszowie w klasach skrzypiec, klarnetu i kontrabasów. Dostał wyróżnienie w kategorii duetów na II „Festiwalu Młodych Talentów” w Szczecinie w 1963 wraz z Mirą Kubasińską, jego późniejszą żoną.

W **1965** założył grupę Blackout. Pierwszy koncert zespołu odbył się 3 września 1965 w rzeszowskim klubie „Łącznościowiec”. Tadeusz Nalepa nagrał z tym zespołem płytę długogrającą Blackout oraz sześć mniejszych wydawnictw. Zespół istniał do końca 1967. W **1968** założył grupę Breakout, z którą przez 13 lat istnienia nagrał 10 płyt. W roku 1970 grupa coraz częściej była krytykowana przez media za muzykę pro-zachodnią i długie włosy. W końcu doprowadziło to do całkowitego zakazu emitowania utworów w radiu i telewizji. Jednak w marcu udało się nagrać płytę **70a**. Rok później zespół wydał jedną ze swoich najlepszych płyt – **Blues**. Punktem zwrotnym w jego solowej karierze było widowisko **Breakout wraca do domu** (25 maja 1985).

W 1986 czasopismo muzyczne „Jazz Forum” przyznało mu tytuł najlepszego: muzyka, kompozytora i gitarzysty. Wraz z innymi laureatami tego plebiscytu wziął udział w koncertach Blues/Rock Top '86. Nawiązał owocną współpracę z zespołem Dżem. Ostatnie trzy lata życia grał ze szczecińską grupą Free Blues Band Andrzeja Malcherka; w tym składzie zagrali ostatni koncert w życiu artysty: **12 sierpnia 2006** w Trzyńcu w Czechach. W ostatnich latach życia poważnie chorował. Ze względu na niewydolność nerek był dializowany, a w 1992 miał przeszczepioną nerkę. Zmarł **4 marca 2007** w wyniku ciężkiej choroby nerek; pochowany na cmentarzu Powązkowskim.

KATARZYNA SOBCZYK 1945

Urodziła się **21 lutego 1945 w Tyczynie** jako najmłodsza z czworga rodzeństwa. Rodzina przeniosta się na Pomorze Zachodnie, gdy Katarzyna miała 3 lata. W Koszalinie jako uczennica debiutowała w 1961 r. w amatorskiej grupie *Biało-Zieloni* przy WDK. W szkole muzycznej zaczęła występować z chórem *Collegium Musicum*, koncertując w Polsce i za granicą. W okresie studiów występowała z zespołem *Lelum Polelum*. W 1963 na II festiwalu Młodych Talentów znalazła się w *Złotej Dziesiątce*. W latach 1964–1972 występowała z zespołem *Czerwono-Czarni*, (1964 i 1965 I nagroda w Opolu *) następnie śpiewała z mężem Henrykiem Fabianem (Sawickim) i zespołem *Wiatraki*. Razem z mężem krótko koncertowała w USA na początku lat 80., potem wróciła do Polski. Od 1992 przebywała w Chicago, gdzie nagrała dwie płyty solowe.

W 2008 Sobczyk wróciła do Polski na stałe, ciężko chora na raka piersi. Zmarła **28 lipca 2010** w Hospicjum Onkologicznym Świętego Krzysztofa na warszawskim Ursynowie. Pogrzeb piosenkarki odbył się 5 sierpnia 2010 na Powązkach w Warszawie.

Popularne piosenki:

- Mały księżę
- O mnie się nie martw*)
- Biedroneczki są w kropeczki
- Nie bądź taki szybki Bill
- Trzynastego
- Nie wiem czy warto*)

Radek Rak 1987

Radek Rak w 2023r.

Radosław Rak urodził się w 1987 w Dębicy.

W 2006 roku został absolwentem I LO w Dębicy. Studiował weterynarię na Uniwersytecie Przyrodniczym w Lublinie, później zamieszkał i podjął praktykę w Krakowie. Pierwsze teksty zamieszczał na forum internetowym „Nowej Fantastyki”; później był publikowany w czasopismach „Nowa Fantastyka”, „Lampa”, „Fraza” i inne. Debiut książkowy pisarza nastąpił w **2014** roku wraz z publikacją powieści *Kocham cię, Lilith* nakładem wydawnictwa Prószyński i S-ka. Później wydał kolejne tytuły: *Puste niebo* (2016), *Baśń o węzowym sercu albo wtóre słowo o Jakóbie Szeli* (2019), *Agla. Alef* (2022) oraz *Agla. Aurora* (2023). W **2024** roku podjął się prowadzenia warsztatów Kreatywnego Pisania na UKSW w Warszawie.

Jest laureatem wielu nagród, w tym w **2020** roku za powieść ***Baśń o węzowym sercu albo wtóre słowo o Jakóbie Szeli*** Radek Rak został laureatem Nagrody Literackiej „**Nike**”, Nagrody im. Janusza A. Zajdla, otrzymał Nagrodę Główną w Nagrodzie Literackiej im. Jerzego Żuławskiego, Nagrodę „Nowej Fantastyki” w kategorii Polska Książka Roku; nominowany do Nagrody Literackiej Gdynia w kategorii Proza. W tym samym roku uhonorowany „Śląką” jako Twórca Roku.

Baśń o węzowym sercu albo wtóre słowo o Jakóbie Szeli została przetłumaczona na węgierski, rosyjski, czeski, ukraiński. Doczekała się także kilku adaptacji scenicznych.

Dziękuję za uwagę.

Zapraszam do krytycznej dyskusji – lista zasłużonych twórców, odkrywców, wynalazców i badaczy, którzy urodzili się na terenach dzisiejszego województwa podkarpackiego na pewno nie jest kompletna.

*Maria Suchy
Klub Pasjonatów UTW-UR
Rzeszów, luty 2025*

Wszystkie mapy, teksty i większość zdjęć za <https://pl.wikipedia.org/wiki/>
(*Art. 27 prawa autorskiego*)